

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія.
Спеціалізація 035.01 Українська мова та література

на тему: ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ СЕРГІЯ ЖАДАНА: ІДЕЙНО-СТИЛЬОВА
ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА

Шифр ДРФУМм.013206.01.04.00

студентки II курсу групи ФУМм-20-1 _____ Ю. В. Франчук

Керівник _____ І. В. Приймак
канд. філол. наук, доц.

До захисту допускаю:

завідувачка кафедри української філології _____ І. Б. Царалунга

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність	035 «Філологія»
Спеціалізація	035.01 «Українська мова та література»
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української філології

_____ Торчинський М. М.

24 вересня 2020 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ ФРАНЧУК ЮЛІЇ МИКОЛАЇВНИ

1. Тема роботи: «Поетична творчість Сергія Жадана: ідейно-стильова та жанрова специфіка», затверджена наказом ректора університету від 25 серпня 2021 року №102.

Керівник роботи Приймак І. В.

2. Термін подання студентом завершеної роботи – грудень 2021 року.

3. Вихідні дані роботи. Актуальним для сучасного літературознавства є дослідження творчості наших сучасників. Оригінальною і самобутньою з погляду ідейно-стильової специфіки та жанрової самобутності є поетична творчість Сергія Жадана.

4. Перелік підлеглих розробці питань.

- дослідити своєрідність поетичної мови в українській літературі кінця ХХ початку ХХІ ст.;
- розглянути поетичну творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики;
- визначити основні мотиви поезій;
- проаналізувати стильові особливості поезій;
- дослідити жанрову систему поезій.
- категорію у художній парадигмі новеліста

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

--	--	--	--

7. Дата видачі завдання – 12 вересня 2020 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2020 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2020 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-листопад 2020 року	
4	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2020 – квітень 2021 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	Січень, квітень, вересень 2021 року	
6	Написання другого розділу дипломної роботи	Гравень-вересень-2021 року	
7	Написання «чорнового» варіанту дипломної роботи	Жовтень-листопад 2021 року	
8	Попередній захист дипломної роботи	Листопад 2021 року	
9	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2021 року	
10	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2021 року	

Студент
Керівник

_____ Ю. М. Франчук
_____ І. В. Приймак

Анотація

Тема роботи: «Поетична творчість Сергія Жадана: ідейно-стильова та жанрова специфіка». **Автор** – Франчук Ю. В. **Науковий керівник** – Приймак І. В. Обсяг дипломної роботи – 68 сторінок. Робота містить 80 джерел посилання.

Ключові слова: художні засоби, поезія, мова, мотив, постмодернізм, література, жанр.

Об'єктом дослідження є поетична творчість Сергія Жадана.

Предмет дослідження – особливості ідейно-стильової та жанрової специфіки творчості Сергія Жадана.

Мета роботи – проаналізувати поетичну творчість Сергія Жадана.

Відповідно до мети роботи ставляться такі завдання:

- дослідити своєрідність поетичної мови кінця ХХ початку ХХІ ст.;
- розглянути поетичну творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики;
- визначити основні мотиви поезій;
- проаналізувати стильові особливості поезій;
- дослідити жанрову систему поезій.

У роботі проаналізовано художні засоби у творах Сергія Жадана. Встановлено, що автор використовує оригінальні порівняння, розлогі метафоричні конструкції, ліричні замальовки, метафори. Присутня характерна мова С. Жадана, якій притаманний специфічний ритм, із риторичними зворотами, перепитуваннями, повторами. Неодмінна риса мови С. Жадана – також лексична простота, насиченість розмовними виразами.

Автор _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ПОЕЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	7
1.1. Особливості розвитку поетичного мистецтва кінця ХХ початку ХХІ ст....	7
1.2. Поетична творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики	19
РОЗДІЛ 2. ІДЕЙНО-СТИЛЬОВА ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ТВОРІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА.....	29
2.1. Основні мотиви лірики	29
2.2. Сильові особливості поезій	38
2.3. Жанрова система творів	48
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Література XX-XXI століть характеризується художньою еkleктикою (неоднорідністю), різноманітністю стилів, синтезом традиції та новаторства, чітким розмежуванням рис модерну та постмодернізму. Сучасна українська література характеризується багатством тем, образів, глибиною та різноманітністю питань: від розуміння суспільно-політичних подій, таких як Чорнобильська катастрофа, до новаторського розуміння сенсу людського існування, кохання, співіснування в колективі і більше.

Сучасна українська література побудована на основі багатовікових традицій і водночас є якісно новим продуктом сучасного глобалізованого світу інформації. Головною особливістю сучасної літератури є її транснаціональний характер, що проявляється в тому, що сучасні письменники беруть до уваги глобальні, загальнолюдські проблеми. Сучасні українські письменники намагаються подолати «провінційну» та «відокремленість» нашої літератури. Тому оцінки творів мистецтва українськими художниками слова часто неоднозначні, іноді діаметрально протилежні.

Сучасну українську поезію творять представники різних поколінь. Поети «старшого» покоління орієнтуються на філософське осмислення життєвих проблем (І. Драч, Б. Олійник, І. Калинець, Д. Павличко). Теми та проблеми зосереджуються на проблемі взаємин людини з Всесвітом, ширше – на філософському осмисленні проблеми людського існування, що виявляється у відповідальності людини за природу та суспільство. У цей період твори літератури початку XX століття повернулися до другого мистецького життя, і багато художніх ідеалів того часу стали актуальними.

Поети «середнього» покоління активно розробляють міську тематику, віддаючи належне футуристичним традиціям, спочатку поєднуючи християнську етику з язичницькою гуцульською міфологією (В. Голобородько, В. Герасим'юк, І. Римарук, В. Цибулько). Лейтмотиви – це роздуми про сенс людського існування, про роль рідної мови як чинника формування особистості. Ще однією особливістю сучасної української поезії є феміністичний напрям, представлений прізвищами О. Забужко, Л. Таран, Л. Голоти, І. Жиленко, Л. Гнатюк. Другою важливою ознакою цього періоду є жанрово-стильова та мовна експансія української поезії, яку деякі літературознавці називають постмодерною, а інші заперечують. Таким чином, сучасна українська поезія віддає належне всім відомим словесним та художнім експериментам, але спирається на літературні традиції та живиться джерелами народної поезії. Аби сприймати сучасну поезію початку ХХІ століття, потрібно, розуміти не тільки мову, а й слова. У поезії «зрозуміло-незрозуміле» рівень не є основним. Тут важливий сенсорний принцип, а не раціональний».

Українська література на рубежі ХХ та ХХІ століть нескінченно цікава та неоднозначна: оригінальна та традиційна, лірична та скандальна, змістовна та формалістична. Ця література зараз пишеться, і ми, у певному сенсі, є свідками її народження. Одним з найвидатніших творців сучасного літературного фонду є харківський поет і письменник Сергій Жадан.

Загалом у дослідженні українського постмодернізму звертали увагу на таких відомих вітчизняних літературознавців, як Є. Баран, Т. Гундорова, Т. Денисова, Д. Затонський, Н. Зборовська, М. Моклиця, С. Павличко, В. Пахаренко, О. Соловей, Р. Семків, І. Фізер, Р. Харчук та ін.

Творчість С. Жадана стала предметом дослідження таких авторів, як І. Андрусак, Є. Баран, Г. Давидова-Біла, О. Резніченко, О. Соловей.

Критики відзначають художню самобутність та оригінальність творчого стилю самобутнього поета, наголошують на розмаїтті художніх засобів, а також наголошують на оригінальності тематики та проблематики.

Втім, на сьогодні відсутній комплексний аналіз поетичної спадщини Сергія Жадана, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

Мета дослідження: проаналізувати поетичну творчість Сергія Жадана.

Завдання:

- дослідити своєрідність поетичної мови кінця ХХ початку ХХІ ст.;
- розглянути поетичну творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики;
- визначити основні мотиви поезій;
- проаналізувати стильові особливості поезій;
- дослідити жанрову систему поезій.

Об'єкт дослідження: поетична творчість Сергія Жадана.

Предмет дослідження: особливості ідейно-стильової та жанрової специфіки творчості Сергія Жадана.

Теоретичне та практичне значення. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при проведенні курсів теорії та історії літератури, спецкурсів з проблем української літератури кінця 20 – початку 21 століття.

Наукова новизна дослідження. Елементи індивідуально-авторських художніх моделей дійсності (типи персонажів, просторові константи тощо) визначені та теоретично обґрунтовані.

Апробація роботи. Основні положення роботи викладені у статті «Поетична творчість Сергія Жадана: ідейно-стильова та жанрова специфіка» («Поділля. Філологічні студії», 2022р).

Методи дослідження. Наукові питання, представлені в роботі, обсяг теоретичних питань та специфіка дослідницького матеріалу призвели до застосування відповідної методології: загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення); структурно-семіотичний підхід, що дозволив трактувати твір мистецтва як систему знаків, організованих у складні ієрархічні відносини; принципи постструктуралістичного аналізу.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку літератури. Загальний обсяг роботи – 68 сторінок.

У Вступі визначено науковий апарат дипломного дослідження.

У першому розділі ми простежили основні типи класифікацій явищ сучасної української літератури; також розглянули поетичну творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики.

У другому розділі описуються основні мотиви лірики, стильові особливості поезій та жанрова система творів.

У Висновках підведено підсумки виконаного дослідження.

РОЗДІЛ 1

ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ПОЕЗІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

1.1. Своєрідність поетичної мови кінця ХХ початку ХХІ ст.

Події суспільного життя. Літературний процес кінця ХХ – початку ХХІ століття позначений низкою новацій, появою нових імен, зародженням і формуванням нової стратегії розвитку мистецтва художнього слова. Це зумовлено кількома надзвичайно важливими факторами, які не лише вплинули на розвиток української культури та мистецтва, а й спричинили докорінний прорив у всьому суспільстві, його політичних, економічних та духовних засадах. Найважливішою подією, безперечно, є незалежність України, її (ще триває) перехід від колоніального стану до самосвідомості, самоідентифікації та справжньої свободи.

Таке лихо, як Чорнобильська катастрофа, яке торкнулося багатьох європейських країн, також справило величезний вплив на розвиток культури. Рукотворна аварія в центрі Європи похитнула світогляд та духовні основи існування сучасної людини: відповідальність за майбутнє планети та людства, моральний аспект науково-технічних відкриттів та екологічну загрозу. Не дивно, що літературознавець Т. Гундорова нараховує сучасну українську літературу з 1986 року – часів Чорнобильської трагедії, відповідно, він називає найсучаснішу українську літературу того періоду «післячорнобильською бібліотекою».

У 1991 році Україна вийшла зі складу СРСР і проголосила незалежність. Почався розвиток демократичної суверенної європейської держави. Це докорінно змінило характер розвитку літературного процесу:

були відкинуті догматичні схеми розвитку літератури в рамках соцреалізму, почався інтенсивний пошук нових шляхів моделювання та подання дійсності. Однак після Чорнобильської катастрофи в українській літературі виникла нова естетична стратегія, яка ніби пробудила старше покоління письменників і призвела до появи покоління пост-чорнобильських митців. Ця хвиля письменників мала на меті «зруйнувати Карфаген українського провінціалізму» (Юрій Шевельов), тобто підняти мистецтво слова за межі політики, ідеологічне втручання у художню творчість, зробити його самодостатнім.

Нове покоління письменників вимагало повноцінного існування української нації, перш за все, подолання комплексу неповноцінності, контрактної ролі в історії, нав'язаної протягом багатьох століть імперською ідеологією. Проблеми вибору, повноцінного існування нації та свободи особистості загострилися. Вибухнула потужна творча енергія молодого покоління письменників, спрямована на піднесення літератури до нових естетичних обріїв, але не копіювання Заходу.

Про це говорили «західні» – художники, зосереджені на постмодерністських моделях західної культури (Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Микола Рябчук, Василь Махно) та «Грунтівці», які відтворювали національну ідентичність мистецтва і сприймали село як метафору світу в якому живе неповторний дух України (В'ячеслав Медвідь, Євген Пашковський, Василь Герасим'юк, Ігор Римарук). Відомо, що сільська місцевість не представлена в сучасній західній літературі, тому селянська тема є приводом для наших майстрів відкрити свою ідентичність на тлі західної літератури.

У літературному процесі кінця 20 – початку 21 століття відбулися докорінні зміни в системі естетичних критеріїв суспільства, нові парадигми художнього мислення, форми та структури творчості, оскільки духовна культура народу повернула літературно-мистецькі досягнення минулих епох, заборонених тоталітарним режимом з ідеологічних міркувань. Почали

з'являтися твори відомих етнографів, культурологів та політологів, у тому числі істориків Микола Аркас, Михайло Грушевський, Дмитро Дорошенко, Олександра Єфімієнко, Іван Крип'якевич, Наталія Полонська-Василенко, Орест Тонкий та Дмитро Яворницький. Їх дослідження допомогли читачеві сформуванати нові погляди на історію України та її місце в європейському контексті.

Вийшли друком раніше заборонені твори митців «Розстріляного відродження» — Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, Григорія Косинки, Гната Михайличенка, Володимира Свідзинського, Майка Йогансена, Павла Филиповича, Миколи Куліша, Михайла Драй-Хмари, Валер'яна Поліщука, Андрія Чужого та інших. Перевидано «Історію української літератури» Дмитра Чижевського, «Історію українського письменства», «Літературно-критичні статті», «Щоденники. 1923—1929» Сергія Єфремова. Читачі ознайомилися з творчістю митців української діаспори: Уласа Самчука, Івана Багряного, Василя Барки, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Олени Теліги, Юрія Клена, Богдана Бойчука, Богдана Рубчака, Юрія Тарнавського, Михайла Ореста, Олега Зуєвського, Тодося Осьмачки, Яра Славутича та інших. Значний резонанс мали літературознавчі праці Юрія Шевельова, Юрія Луцького, Марка Павлишина.

Як відомо, саме поетичні жанри досить швидко реагують на нові тенденції, тому доцільно говорити саме про оновлення української поезії часів здобуття Незалежності. У 1991 році в Києві відбувся Міжнародний фестиваль української поезії, на якому виступали українські поети з усього світу. Антології української поезії «Золота бійка» (1991, 1997) представляли надзвичайно багату поезію ХХ століття, створену представниками різних систем, смаків та тенденцій у мистецтві. Одним словом, літературний процес почав повноцінно розвиватися, в одній нитці, створюючи мистецтво, яке виділяється в країні.

Зародження постмодернізму. Сучасні літературознавці (Тамара Гундорова, Соломія Павличко, Дмитро Наливайко) поділяють літературний процес кінця XIX та XX століть на два етапи:

1) епоха модернізму: кінець XIX – перша половина та середина 20 століття;

2) епоха постмодернізму: 80-90-ті роки XX ст. Постмодернізм (лат. Post – далі; фр. Moderne – сучасний, сучасний) як літературний рух з'явився в США та Європі в останній третині 20 століття. Естетична природа цього художнього явища пов'язана з плюралізмом – поєднанням та органічним співіснуванням різних систем мистецтва. Постмодерний дискурс поєднує мистецтво та антимистецтво, елітарну та масову культуру, карнавал, іронічно смішне та серйозне ставлення до дійсності.

Постмодернізм виріс із відчуття письменниками кінця сучасної історії. Тому він припускає протистояння модернізму і будується за такими параметрами: модернізм – постмодернізм; закрита форма – відкритий дискурс; цілеспрямованість мистецтва – мистецтво як гра, карнавал; художня майстерність – деконструкція, тиша; закінчена робота – хепенінг, вистава (вистава), кітч (жанр масової культури, заснований на народній традиції та має чіткий дидактичний напрямок).

Українські постмодерністські романи (зокрема, «Рекреації», «Московіада», «Перверзія» Юрія Андруховича) суперечать наративним стратегіям реалістичного дискурсу: концентричність (причинно-наслідкові зв'язки сюжету), психологічна обумовленість поведінки персонажів – у деяких аспектах відлуння американського постмодернізму, у канонах якого, наприклад, написано оповідання Юрія Винничука «Ги-ги-ги». Абсурдний оповідач найсмішніше висміює свого героя, зухвало діючи на читача, викликаючи огиду і одразу ганебні вчинки героя.

Постмодернізм будує особливу концепцію світу. Якщо модерністи намагалися виявити найменші відмінності та принципову несумісність усіх аспектів представленої реальності, постмодерністи відстоюють позицію

відстороненого і відчуженого спостерігача. Постмодерністи стверджують принцип загальної еквівалентності всіх явищ та аспектів життя, часто агресивно засуджують насильницьку дегуманізацію та асиміляцію людини зовнішнім світом, що чітко виражено в просторі радянської імперії (збірка поезій «Тінь великого класика та інші вірші» (1991), п'єси Олександра Ірванця «Маленька п'єса про зраду для одної актриси», роман Юрія Іздрика «Воцтек» (1996). У цьому аспекті український постмодернізм має свою специфіку як феномен постколоніальної культури. Про це свідчить проза Юрія Андруховича: за виконанням «витівок» у його творах стоїть віра в духовність народу, якої немає у західних постмодерністів. Богдан Рубчак бачить, що у текстах Євгена Пашковського, В'ячеслава Медвіда, Юрія Андруховича карнавал та інші елементи постмодернізму спрямовані проти негативних явищ в українській культурі та політиці як прояву глибокого патріотизму.

Визначаючи риси постмодернізму:

- культ незалежної особистості;
- тяжіння до архаїки, міфу, колективного несвідомого;
- готовність об'єднувати та доповнювати одна одну істинами (іноді діаметрально протилежними) багатьох людей, націй, культур, релігій та філософій;
- бачення повсякденного життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу;
- використання підкресленого стилю гри, щоб підкреслити аномалію, фальш, неприродність домінуючого способу життя в реальності;
- навмисне химерне переплетення різних стилів оповіді (висококласицистичного та сентиментального чи приблизно натуралістичного та казкового тощо; стилі наукового, публіцистичного, ділового тощо часто переплітаються у художньому стилі);
- суміш багатьох традиційних видів;

- сюжети творів- це легко замасковані алюзії (натяки) на відомі сюжети літератури попередніх епох;
- запозичення, відлуння спостерігаються не тільки на сюжетно-композиційній площині, а й на образній та мовній площині;
- як правило, у постмодерністському творі є образ оповідача;
- іронія та пародія.

Характерна риса розвитку художнього процесу на рубежі 1980 -х і 1990- х років. В Україні виникнення нових літературних груп та об'єднань, різноманітних естетичних платформ, стилістичних способів та способів образного втілення світогляду постколоніального суспільства.

Старше покоління письменників, відкидаючи застарілі комуністичні постулати та вульгарну схему «соцреалізму» в естетиці, беззастережно зайняло позицію служіння Україні та її культурі. Ці художники, незважаючи на різноманітність звичаїв та творчих стилів, відстоюють традиційну, реалістичну концепцію мистецтва, все глибше сприймаючи реальність, відповідаючи вимогам життя. На їхню думку, прогрес полягає у зростанні здатності письменників пізнавати та відтворювати дійсність, у розвитку нових та омолодженні старих літературних жанрів та типів, у вдосконаленні засобів живопису.

Поезія поетів дев'яностих років має деякі риси модернізму, але переважно тяжіє до постмодерного рівня [3, 215].

Постмодернізм по праву називають основним художнім напрямком літератури з 1990-х років, хоча, звичайно, модернізм, неоавангард і реалізм все ще існують поруч. Нове покоління письменників і поетів намагалося поглянути на світ по-новому, а не крізь призму методу «соціалістичного реалізму».

Постмодерна людина – це минула історія: у непроцесуальний час, зосереджена не на досягненні мети, а просто на сьогодні. Історія закінчилася, і завдання людини – якось оселитися в сьогодні. «Світ і

людина втратили сенс, є лише какофонія сміху, фантасмагорії, химерна суміш трагедії та комедії, своєрідна лукавина, фарс» (Т. Денисова) [15, с. 22].

Цілі як такої немає, тому що культура також закінчилася, але існує повний скептицизм. Зникає здатність стверджувати, що кожне речення безпосередньо пов'язане з істиною, і існує постійне усвідомлення відносності та контекстуальності кожного висловлювання. Текст є лише творчою фантастикою, він виступає як гра, до якої запрошується читач.

Постмодернізм – це безліч стилів, еkleктика. Для поетики постмодернізму характерні іронія, нестійкість і умовність усіх смислів; цитування, пародіювання, змішування попередніх пісень, визнання штучності того, що було зроблено, змішування жанрів, рівнів мови, високої та популярної культури підтверджує, що все було написано раніше – залишається лише пограти з цим.

Постмодернізм – це сума стилів, він водночас означає повернення до експериментального та авангардного духу модернізму та бунт проти модерністського високого авторитету. Явище є перевагою стилю над усіма іншими складовими твору – манерами. Все має повторитися: зміна назви, переписування, перетворення – це втілення творчої свободи [17, 158].

Аналізуючи особливості постмодернізму в мистецтві, а особливо в художній літературі, можна з упевненістю сказати, що поезія дев'яностих років є частиною постмодерністського дискурсу в українській культурі, а отже, і в європейській культурі.

Розвиток поезії\поетичні угруповання.

Характерною рисою 1990-х років є поява нових літературних груп. Перш за все, молоді художники об'єдналися, нападаючи на вульгарний популізм, «соцреалізм» з його стереотипами та рутиною. Пошук нового, зосередження уваги на найкращих досягненнях західноєвропейського постмодернізму, визначає пафос їх творчих зусиль. Літературні зміни ініціювали групи «Бу-Ба-Бу» (Бурлеска, Балаган, Буфонада), «Нова Дегенерація», «Загублений диплом», «Вітер-Захід», «ЛуГоСад», «Червона

Фіра». Вони взагалі творили в постмодерністському дискурсі, який спочатку характеризувався іронічним, «серйозним сміхом» (Михайло Бахтін) світоглядом, обуренням, перенесенням у стилістику, зображенням протилежностей (травестія, бурлеск і пафос, футуризм, символіка та символіка) та реалістичні зображення.

Літературне угруповання «Бу-Ба-Бу» виникло в 1985 році у Львові. До нього увійшли Юрій Андрухович, Віктор Ніборак та Олександр Ірванець. Вони були одними з перших, хто відчув підсвідомий синдром краху свідомості мас, викликаний розпадом імперії, подвійність світу та психіку колоніальної людини, що супроводжується двома факторами – соціальною депресією та культурою масового сміху. Це визначило пафос творчості учасників «Бу- Ба- Бу». Вони звертаються до поетики карнавалу, культивують необароко на новій землі. «Бубабіщі» модернізують українську поетичну драму бароко, бурлеск та пародію на Івана Котляревського, поетичне кабаре перших десятиліть ХХ століття, створивши новий вид поезії – поетичне видовище.

Тут позитивним героєм, як у безсмертній «Енеїді» Івана Котляревського та «Ревізорі» Миколи Гоголя, є Сміх. У 1995 році вийшла книга «Бу-Ба-Бу. Найвидатніший представник групи – Юрій Андрухович – поет, прозаїк, перекладач, есеїст, один з найвідоміших сучасних українських письменників у Європі, лауреат премії Антоніновичів 2001 р.

«Нова дегенерація» (Івано-Франківськ) виникла в 1992 році. До його складу входять три цікаві художники: Степан Процюк (1964 р.н.), Іван Ципердюк (1969 р.н.) та Іван Андрусак (1968 р.н.). Молоді поети, надруковані у колективній збірці «Нова дегенерація» (1992). Маніфест групи розкриває значення назви: виродження, тому що «ми діти виродженої країни та виродженого часу. Тому що на тілі суспільства, що принижує стандарти, гнійні виразки зростають». Вони повстали проти свідомості колоніальної людини, намагаючись збентежити городян, розбудити інтелігенцію.

Обурення, поетична самоіронія, сарказм та філософія трагічного заколоту визначили характер мистецьких пошуків представників «Нової дегенерації» на початку 1990-х років.

Згідно з їх концепцією, цей несправедливий світ є трагічним і абсурдним, консервативним і хаотичним. Ось чому молоді поети б'ють на сполох: «Бог покидає нас. Звірі покидають нас. / Світ порослий терном. / Черв'ячне господарство / Божий сад» (Степан Процюк). Коли руйнування тоталітарних суспільних структур, мистецьких систем та народження нових, незрозумілих, молодих художників хотіли піти від цього Абсурду та Хаосу, але ви не втечете від себе. Кожен з художників реалізував по -своєму. Зокрема, Степан Процюк опублікував поетичні збірки «На вістрі двох правд» (1992), «Апологетика на світанку» (1995), книжку повістей «Переступ у вакуумі» (1996). В основу поезії покладено традиції українського авангарду 1920-х років.

Юрко Позаяк, Віктор Недоступ та Семен Либонь, художники з київської групи «Пропала грамота», працюють в іронічному, бурлескно-травестильному стилі. У 1991 році вони видали збірку поезій під такою ж назвою. У їхніх творах спроби знайти живі людські душі у міському натовпі зазнають поразки. Юрко Позаяк, використовуючи класичні форми поезії, систему поезій, пише авангардні твори, шокує населення, використовуючи нелогіки, жаргон та фразеологію. Учасники групи намагаються порушити літературні табу різних рангів, ідейну мелодію поеми. Автори культивують лірику персонажа (ролі), їхні твори виражають саркастичні персонажі до порядку «найкрасивішого суспільства на землі» – хіпі, «безпритульних», дисидентів тощо.

Тернопільське угруповання «Західний вітер» (1992) складають молоді поети Василь Махно (1964 р.н.), Борис Щавурський (1964 р.н.), Віталій Гайда (1970 р.н.) та Гордій Безкоровайн (1969). У 1994 році вони видали альманах «Західний вітер». У маніфесті рефератів з майбутньої нобелівської лекції їхній лідер Василь Махно проголосив «літературу, самодостатню цінність

кожного народу та велику силу людської свідомості», підкресливши подвійну сутність мистецтва слова. «Найкращі поети мого народу, від Шевченка до Стуса, мали виконувати подвійну функцію – усвідомлення духу та протистояння.

Тому літературна творчість для українців йшла паралельно із зовнішнім і внутрішнім опором творчої особистості «Поет заявив не заперечувати традиції, а створювати нове мистецтво як самодостатню кількість, прагнучи «знайти ключ до соціальних, художніх та особистих критеріїв сучасного мистецтва» [17].

Львівська поетична група «ЛуГоСад» складається з поетів Івана Лучука (1965 р.н.), Назара Гончара (1964 р.н.) та Романа Садловського (1964 р.н.). У 1986 році був виданий альманах «ЛуГоСад», який захищав поетичну теорію тилу, тобто «захист поетичного слова в марші з тилу». Естетичні принципи групи були описані в післямові «Лугосад: начерк канону» Тараса Лучука, брата Івана Чучука. Це типова постмодерністська концепція мистецтва: вся культурна спадщина минулого потребує переосмислення.

«Лугосадівці» культивують естетичні знахідки українського бароко (зокрема поета Івана Величковського) та українського модерну. Іван Лучук культивує паліндроми, тобто такі віртуозні тексти, у яких слова, фрази, речення можна читати зліва направо і навпаки, зберігаючи при цьому значення (око, флуд). Роман Садловський створює візуальну (візуальну) поезію, автор унікальної збірки «Два вікна» (1999). Назар Гончар вводить жанрові форми античної поезії Близького Сходу, яка будується як діалог з уявним суперником.

У Києві діє творче об'єднання «500» (керівник поет і політолог Максим Розумний), молоді художники якого збираються біля видавництва «Смолоскип», де публікують свої твори окремими збірками та альманахами «Молоде вино». Антологія поезії «(1994)», Тексти. Антологія прози «(1995)», «Іменник. Антологія дев'яностих»(1997).

Літературну групу «Червона фіра» (1991) складають харківські поети Сергій Жадан (1974 р.н.), Ростислав Мельників (1973 р.н.) та Іван Пилипчук (1974 р.н.). Учасники групи оголосили себе спадкоємцями українського футуризму у 1920-х роках, назвавши себе неофутуристами. Вони створюють у тенденції постмодерного дискурсу, зокрема проповідують деконструкцію мистецтва, пишуть скандальні та пародійні вірші. Сергій Жадан, вчителями якого є Михайло Семенко та львівські «бубабісти», вирізняється своїми невтомними пошуками та експериментами. Він є автором томів «Рожевий дегенерат» (1993), «Генерал Юда» (1994), «Цитатник» (1995), «Балади про війну і відбудову» (2001), в яких ліричний герой живе як в ляльковому театрі.

Естетика «дев'яностих» почалася в Харкові, в «Червона Фіра». Як і всі засновники, лідер Сергій Жадан все ще ніс суспільне відлуння 1980-х років. Але в поезії Ростислава Мельникова соціальний текст повністю зникає. Чиста філологія є опорою покоління національної депресії. Жодне покоління в українській літературі так далеко не відійшло від реальності. У сучасній демократії, коли потреба в герої-письменнику відпала, роль письменника в суспільстві була зведена до ролі клоуна, який веселить натовп смішними чи страшними історіями.

Початок дев'яностих характеризується особливим стилем входження в літературний процес та входження в сучасний художній дискурс, що є не лише проявом основної життєвої позиції посттоталітарного покоління, а й відрізняє його від інших поколінь у літературі.

Твори цього літературного покоління слід сприймати як усвідомлення вичерпаного погляду на життя, як таке, яке змушене поставити під сумнів і вирішити для себе такі фундаментальні поняття, як керування раціональною перебудовою людського світу, історичною спадщиною людини, подолання Хаосу, абсолютний зміст, який не знає порожнечі та розриву присутності, непорушність архетипів.

Треба пам'ятати про внутрішню суперечливість поетичного мовлення початку дев'яностих. З одного боку, постмодерний світ – це світ занепаду і

поразки, постмодерністська людина більше нічого не хоче, розчарована, розуміє, що вона знаходиться в навколишній дійсності, а світ навколо неї ворожий.

Поети покоління 1990-х років. міфологія тісно пов'язана з їх розчаруванням у суспільному прогресі, їхнім страху перед історичними метаморфозами та втратою віри, що соціальні зміни змінять метафізичну природу людського існування та свідомості. Однак у випадку з вищезгаданими авторами ідеологічний відтінок міфології у ключових питаннях не можна безпосередньо звести до постмодерністської естетики у вузькому розумінні цього слова. В них міфологізм – це спосіб вийти за суто соціальні рамки, але суспільно-історичний контекст все ще співіснує в особливих стосунках, які міф доповнює.

З іншого боку, українські поети 1990 -х років були першим поколінням української літератури без цензури, яким вони, природно, хотіли бути. Вона виникла через усвідомлення необхідності національного самоствердження, усвідомлення свого покликання творити вільну, незалежну українську культуру, літературу та поезію. Це покоління могло прийти до творчості, лише подолавши соціалістичний реалізм, стару радянську традицію. Іншими словами, український постмодернізм – це не філософія невдач, а філософія уникнення абсурду, пошуків людиною шляху від відчаю до здобуття (опанування) ідеалу нормального людського життя, що має підвалини та можливості для кохання, щастя, сім'я, Бог.

У творчості поетів 1990-х років. чітко простежується зв'язок національного та європейського світогляду. Високий рівень освіти поетів дозволяє їм представити у своїх віршах синтез сучасного європейського світогляду зі способом сприйняття міфів, образів, символів та метафор, унікальних для українського менталітету. Такий спосіб світогляду характерний для сучасних українців, коли наприкінці ХХ ст. ми отримали можливість мати власну державність та інтегруватися з європейським культурним простором [17, 160].

Творчість дев'яностих років посідає важливе місце у розвитку української літератури ХХ століття. Враховуючи перехід епохи, поезія початку дев'яностих ідентифікується як перехід між сучасністю та постмодернізмом, тому ми бачимо деякі два шари поетичного світогляду та результуючу бінарність на різних рівнях поезики: композиційну, тропічну, символічну, стилістичну, і так далі.

Літературне життя має свою структуру і розвивається як безперервний процес – послідовна природна зміна явищ, станів тощо. Це послідовна зміна з плином часу структурних елементів, учасників та явищ літературного життя; взаємна взаємодія структурних елементів літературного життя, що визначає створення та функціонування літератури; естетична система, що виражає повноту та складність, суперечливість та цілісність літературного життя певної епохи, називається літературним процесом, а сучасний літературний процес – необхідним для конкретного покоління літературного життя як взаємодією всіх його Структурні елементи, включаючи повноту та складність, суперечливість та цілісність літературного життя, він синхронізується з моментом його пізнання та визначає функціонування сучасної літератури.

Отже, у цьому пункті ми простежили основні типи класифікацій явищ сучасної української літератури. Вони також окреслили парадигму постколоніального літературного мислення. Водночас було виявлено, що всередині своєї системної ролі національна інтерпретація як найбільш репрезентативна відіграє системну роль.

1.2. Поетична творчість Сергія Жадана у рецепції літературної критики

Сьогодні одним із найвідоміших та найулюбленіших письменників в Україні є Сергій Жадан, творчість якого є предметом дослідження нашої роботи. І. Андрусак зазначає: «Він [Сергій Жадан] вніс у поетичний текст

сильний елемент субкультури, ввів у загальножиток міський молодіжний сленг, розширив сферу використання елементів пародії та самопародії. В основі його художнього методу, як і більшості постмодерністів, лежить концепція – прояв «гостроти розуму», здатності вдало поєднувати віддалені лексичні та семантичні шари, «високий» і «низький».

Концептуально він влучно використовує цитати з постколоніальної дійсності, класичні тексти та субкультурні прояви, не уникаючи ненормативних роздумів, створюючи таким чином напівпародійний та напівінтелектуальний конгломерат текстів, однаково «актуальних», обурливих, обурливих, відповідних. культурного») читача загалом, але водночас новаторського та глибокого за змістом» [12].

О. Соловей, знайомий особисто з поетом, зазначає: «Жадан залишається собою у будь-якій художній ситуації, незалежно від жанру чи погоди. Він характеризується насамперед високою, але невибагливою культурою мовлення, жестів та дій» [60, с 336].

Безперечно, сьогодні Сергій Жадан творить абсолютно нову українську літературу, яка не тільки декларує сучасний літературний процес, а насправді є.

І як творець поезії дев'яностих, і яскрава поетична індивідуальність, Сергій Жадан – уже класик свого покоління. Поетика Жадана традиційна, настільки традиційною, якою може бути сучасна.

Сергій Жадан не потребує представлень. Він є одним з найуспішніших діячів сучасної української культури. Жадан збирає повні зали для літературних лекцій, його книги використовуються для створення фільмів та вистав, його музичні проекти «Жадан і собаки» та «Лінія Маннергейма» дають концерти по всій Україні. Прозаїк і поет – один із лідерів громадської думки, якого часто називають моральним авторитетом. Він активний не лише у культурній та громадській діяльності, а й у політичному житті країни. Сергій Вікторович Жадан народився 23 серпня 1974 року в місті

Старобільськ Луганської області. Автор романів «Депеш Мод», «Ворошиловград», поетичних збірок «Цитатник», «Ефіопія» та інших.

Літературні твори Сергія Жадана отримали численні національні та міжнародні нагороди та перекладені тринадцятьма мовами, що робить автора одним із найвідоміших сучасних українських письменників. Сергій Жадан також є активним організатором українського літературного життя, учасником мультимедійних мистецьких проєктів, а також акцій громадянської непокори. У 1996 році закінчив Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковорода, факультет українсько-німецької філології. У 1996-1999 роках навчався в аспірантурі цього ж університету. Захистив докторську дисертацію з українського футуризму: «Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка» (2000). З 2000 р. – викладач кафедри української та світової літератури університету. У 1991 році він був одним з організаторів харківської літератури неофутуристів «Червона фіра».

З 2000 року він є віце-президентом Асоціації українських письменників. Під час Помаранчевої революції Жадан був комендантом наметового містечка Харкова. Він відомий критичними заявами та публікаціями, спрямованими на владу Харкова – М. Добкіна та Г. Кернеса. Живе та працює у Харкові. Він пише романи, вірші та есе. Тема творів письменника-пострадянська реальність в Україні.

Сьогодні його творчість розвивається у стилі постмодерністського авангарду. Вірші поєднують розчарування покоління, яке закрило ХХ століття, з естетикою золотого століття модернізму 20-30-х років.

Це було схоже на марш, з такою силою, що молоді письменники говорили на повний голос, ніби чекали на ту довгождану хвилину, щоб сказати своє слово, яке переповнило їх, особливо після розпаду СРСР. У своїй поезії Жадан, як зазначають літературознавці, зумів поєднати українську поетичну традицію – зокрема футуристичну, так звану, до критичних літературних дебатів, які тривають досі.

Свої почуття та мимовільні асоціативні думки письменник виражає переважно у поетичних творах, передаючи їх читачам за допомогою поетичної медитації за допомогою стислого підбору засобів вираження. Здається, переживання та роздуми автора не будуть різкими, якщо вони не вплинуть на вірші. Це можна побачити, наприклад, у вірші «Усе дивовижно з'єднується на цій площі...» Такі твори називаються роздумами, тому ми маємо зразок інтимних текстів, написаних під час рок-фестивалю «Тарас Бульба» у Дубенському замку, де ліричний герой переживає чергову романтичну пристрасть.

Такі роздуми, переплетені з асоціативним сприйняттям навколишніх ландшафтів, можна також спостерігати у вірші «Тут колись, напевно, було море ...», коли «цей напрямок дійсності пронизаний почуттям нереальності». Поема була написана «по дорозі додому». Пейзажі його батьківщини (Луганська область) з крейдяними хребтами свідчать про те, що тут колись існували стародавні моря, ніби поет запрошував вас пофантазувати з ним.

Оригінальний вірш «Музика, очерет...» (зі збірки «Балади війни та перебудови», 2001) належить до інтимних та медитативних текстів поета. Основний мотив твору – розлука двох закоханих молодих людей, які зрозуміли, що світ навколо них змінився від їхніх почуттів і відчули, як «тепло просочується крізь річки, міста», а душі стали ніби крилатими: «Ми всі мали – минув лише час, і дивне і прекрасне почуття пропало, ліричний герой стверджує: «Поїзд твоїх химер не зупиняє біг...» І смуток осідає в душі, важко зупинитися: ваш автовідповідач. Скільки часу триватиме це розставання? Важко відповісти, адже для них тепер «падає різний сніг», у них «нарізно кров поспіша».

Але почуття, що переживаються, є невимовно хвилюючим і прекрасним, тому для ліричного героя «роки солодко тягнуться» і, ймовірно, на цьому етапі життя він вдосконалюється у своєму внутрішньому світі, стає мудрішим, він відчувається впевнено, а його душа тихо росте, як крихкий очерет. Це дійсно делікатний процес, коли хочеться бути сумним і

посміхатися одночасно. Читаючи цю ліричну поезію, важко позбутися відчуття присутності автора у творі. Чесна історія про пережиті почуття, передана лаконічною мовою, викликає симпатію до ліричного героя, а отже – і до самого автора. Провідна ідея поезії – почуття, прекрасні і високі, не обмежені ні часом, ні віком.

Поезія Сергія Жадана схожа на калейдоскоп вражень, думок, почуттів, переживань, заперечень та опору. Він завжди шукає, хоче, щоб його зрозуміли всі, тому що молоде покоління по-різному сприймає зміни, що відбуваються у суспільстві. «Жадан хоче ... якщо не вистрибнути ... то хоча б виповзти з крейдяного кола божевілья, в якому був засуджений до народження та життя покоління нашого автора» (Павло Загребельний).

У вітчизняному літературознавстві Сергія Жадана вже давно прийнято називати «останнім українським ліриком». Його мистецькому здобутку присвячені численні роботи літературознавців і мистецтвознавців. З-поміж них необхідно виокремити сучасні наукові розвідки, дискусії, зацікавлення, авторами яких є такі знані фахівці, як І. Бондар-Терещенко, О. Коваленко, Б. Пастух, Я. Поліщук, О. Різниченко та інші. Дослідники йменують його поезію «безжальною, скальпівною відносно змавпованого суспільства» [4], а прозі надають характеристики, пов'язані з «оприявненням тіні Іншого, що знаходить свій вихід просто зсередини в українському суспільстві» [24].

На думку І. Бойцун та М. Мухаметзянової, урбаністичний простір поезії Жадана насичений відверто акварельними «маркерами», зокрема, розмитістю в зображенні, багатоаспектністю в кольорах, сугестією та синестезією образності [5]. Тамара Гундорова охарактеризувала Жадана як Вічного підлітка, який конфліктує із давньою західною культурою. Вона у дев'яності роки визначила Жадана як сумного клоуна, революціонера і панка із беспритульного покоління, що не мало близьких зв'язків із батьками, постійно мандрувало Україною і світом, не було вкорінено в бутті. Як наслідок, за поглядами Т. Гундорової, з'явилася така чоловіча культура як

панк культура, зі своєю інфантильністю, з вигаданими рольовими забавками.
[8]

Роксана Харчук пов'язує творчість Сергія Жадана з формацією «дев'яностих», з її естетичним плюралізмом, що поєднує класичну спадщину з авангардизмом [2]. Творчість Жадана високо оцінена П. Загребельним, Ю. Андруховичем, І. Бондар-Терещенко та іншими діячами культури. Як сказав Павло Загребельний, «це скороспіла мудрість, терпка та зелена, подібна до молодого вина» [2]. Після виходу публікації роману «Ворошиловград» та книги «Месопотамія» тональність критичних відгуків суттєво змінилась. Т. Гундорова в роботі «Транзитна культура» змінює свою попередню оцінку творчості С. Жадана як і усієї формації представників «дев'яностих», які, за її думкою, опинилися у ситуації топографічного нещастя, що «функціонують у просторі, обмеженому станціями, з яких відправляються та до яких прибувають їхні потяги; усі їх контакти представлені виключно мандрівками, тому вони з героями Жадана й дуже добре розуміють одне одного» [7].

На думку дослідниці Соломії Павличко, «місто не просто являє собою тему, пейзажний тип або топос, але й символізує певний тип свідомості, як авторської, так і його персонажа». Таким чином, доповнення індивідуально-авторської концепції відбувається у книзі «Месопотамія» за допомогою ідей, які позначають існування за межами простору, що проявляються на фоні урбаністичного пейзажу. Філософічність творів С. Жадана пов'язана із сумнівами, розчаруваннями, внутрішньою дисгармонією, достатньо витончена, вихована бібліотекою. «Месопотамія» є пошуком мистецтва та самого себе у світі Міста.

Усе це спростовує тезу Т. Гундорової «про одвічну підлітковість мислення Жадана». У творчості Жадана Місто перетворюється на маргінальний простір зі своїми законами-потоками, що неможливо оминати: або потрібно обрати шлях підкорення, або оголосити суспільству війну, щоб обмеження ці зникли. Більшість із вищезазначених вітчизняних

літературознавців характеризують творчість С. Жадана як «органічне вплетення в структуру сучасної української літератури, в загальний контекст молодіжної тематики».

Ці літературознавці акцентують увагу на картинах апокаліпсису, які поширені у поезії митця, що насичує свою поетику алегоріями із біблійних текстів, і що найяскравіше проявилися у збірці «Життя Марії». Досліджуючи поезію Жадана, Л. Березовчук робить висновок, що митець акцентує свою увагу у віршах-видіннях на боротьбі з міфами. Це вказує на те, що поет усвідомлював міф як «колос з глиняними ногами», у якому діє особлива енергія, а свідомість людей змушена перетворювати біле на чорне, а чорне на біле [1].

Наявність біблійних мотивів у ліричній міфології Жадана також відмічається дослідницею О. Шаф, яка хоч і наголошує на пошуці митцем «духовних священників і цінностей, які є ознакою серйозної літератури», однак характеризує його творчість як поверхневу, шокуючу, більш схильну до театральності, карнавалу [20].

Не дивлячись на деструктивність, непередбачуваність, епатажність творчості харківського письменника, літературознавці і критики приділяють увагу кожній книжці С. Жадана. У книзі «Чорний романтик Сергій Жадан» Івана Дзюби уважно розглядається унікальність і неповторність авторської манери Жадана. Це була спроба досягнути для себе «унікальний феномен недавнього луганського хлопця». Чи не тому «українські видавництва змагаються за право першими видрукувати кожну нову книжку Сергія Жадана»[2].

Нам необхідно звернути увагу на етапи формування і розвитку світогляду С. Жадана, чия творчість характеризується постмодерністськими тенденціями, що належать до покоління «дев'яностників». На думку літературного критика О. Різниченко, «Жадан є початковим стимулом агресії і руйнування, зради і прокляття» [16, с. 58]. Проте інший дослідник О. Коваленко стверджує про «амбівалентність міста у поезії митця, адже

важливою складовою образу Харкова є його життєвість, повна енергії; незважаючи на невтішний стан справ для шукачів етики та естетики, місто живе, воно знаходиться в русі і тим самим підтверджує своє існування» [11, с. 92]. За словами Є. Барана харківський митець «є справжнім першим поетом літературних дев'яностих» [9].

Г. Дядченко, А. Гречаним і деякими іншими дослідниками були виділені окремі аспекти мови поезії Жадана. Більшість із них визнають одним із найважливіших досягнень митця зрілу поетичну систему, завдяки чому «віршування в Жадана постійно змінюється, кожного разу збагачується новими мовними ресурсами. Але залишається незмінним образна, метафорична насиченість, яка вимагає від читача певного зусилля, вибаглива ритміка текстів та відкритість особливого інтелектуального зразка» [4]. На думку А. Білої, поезія харківського автора «безжальна, скальпуюча щодо змавпованого суспільства» [2].

Об'єктом його зображення стають людина, історія, світ. Дослідження поетикального рівня творів Жадана представлені в доробку І. Андрусяка, Я. Голобородька, Т. Гундорової. Ці дослідники вважають, що для творчості С. Жадана характерне органічне вплетення в структуру сучасної української літератури, зокрема, до загального контексту молодіжної тематики. У власних дослідженнях вони апелюють до описових картин апокаліпсису, що наочно представлені у поезії митця, який активно взаємодіє з біблійними текстами у своєму реагуванні відносно реалій нашого часу.

Поет сформулював власну систему постійних образів, уміщених у виразі «міські топоси», і представлені фабриками, заводами та вулицями. «Місто як простір і місто як ім'я» виділяються Ю. Лотманом у системі образів Жадана [3]. Звичайно, С. Жадан – міський письменник, і багато дослідників вже виділили в його творах (насамперед, це «Депеш мод», «Ворошиловград») концепт «місто». У цьому концепті автор використовує антиномію: багатий центр – бідні окраїни, великі індустріальні міста – маленькі провінційні. Міський концепт простежується також у поетичних

творах Жадана, до чого привертає нашу увагу літературознавець Б. Пастух, зокрема, розглядаючи збірки «Ефіопія» і «Вогнепальні та ножові». Місто в інтерпретації Жадана не відокремлюється від природи, а навпаки виступає невід'ємною її частиною: «входять у вічність, як етапи дорослішання людства – органічний і механічний» [3].

На відміну від інших авторів місто в інтерпретації Жадана не нівелює особистість персонажів, а навпаки – підкреслює їх характерні риси: здавалося б, нежива, мертва, природа міст надає життя деяким рисам персонажів. Дослідник поезій Жадана Л. Березовчук акцентує нашу увагу на міфоборчій спрямованості віршів: «міф – це колос на глиняних ногах, де панують міфотворчі енергії, там свідомість людей приречена на постійні перетворення чорного в біле» [1].

У міфосвіті збірки «Життя Марії» одним із образів виступає дім, який виконує не лише захисну функцію, але й духовну, антропоморфну. Зі слів М. Еліадзе, «образ Великого Дому виступає образом світу, а обряд, котрий проводять тут, – це початок, тобто відтворення світу». Побутові речі та інтер'єр житла асоціюють зазвичай із захисними функціями, але у С. Жадана вони поступово набувають інших ознак: «поетичний всесвіт», що у ньому живе ліричний герой, має химерну будову, за своїми координатами вона нагадує міфологічну тріаду, але предметно-субстанційні її предмети інші.

Дослідник Г. Башляр бачив посилення символіки дому у просторових топосах, порозі, вікнах і дверях. Він назвав ці двері цілим космосом привідкритого, а закриті двері являють таємницю. Двері символізують перехід в інші світи, у потойбічне буття, у простір невідомого, саме тому, зачинені двері так лякають героїв оповідання. Саме таке поетикальне наповнення символів простежується у творчих здобутках «харківського» поета [2].

Якщо дім в цілому – це щось позитивне і добре, тепле і радісне, то кімнати із зачиненими дверима несуть на собі забарвлення остраху перед інфернальним невідомим, так само, як птах, що залетів у кімнату, символізує

наближення чиєїсь смерті. Взагалі смерть у ліриці С. Жадана складає невід'ємний мотив всього твору, вона неминуха і безпричинна. Дорога, як метафора смерті бачиться дослідницею Т. Гундоровою наступним чином: «Коли говорити про різницю світовідчужань, то глобальною узагальнювальною метафорою шістдесятників в Україні став «дім», тоді як для бітників та хіпі – «дорога» (концептуальне значення мала назва роману Джека Керуака «В дорозі» (1957)), яка кудись вела. Дорога, яка нікуди не веде, бездомність, безбатьківство – такі координати світу вибирає для себе лідер дев'яностих в Україні – Сергій Жадан» [5, с. 234]

У своїй статті «Національний міфосвіт збірки Сергія Жадана «Життя Марії» А. Демченко бачить у міфопоетичній концепції харківського митця те, що коріння дерев символізує людство, національний світ та віру, і навіть Всесвіт, що своїм корінням йде в потойбіччя буття. «Сергій Жадан як добрий поет натякає на ілюзорність сподівань своїх героїв: у спробах віднайти рай вони знаходять смерть. Ілюзорна земля свободи і плану виявляється землею смерті». (А. Демченко). Постать Сергія Жадана як постмодерністського письменника дуже знакова для української літератури: інтерес до цього автора поширений не тільки на території України, але і за її межами.

Його художні твори екранізовані, покладені на музику, його творчість удостоєна премії «Національний бестселер», в травні 2010 року журнал «GO» вдруге висунув Жадана на звання «Людина року» в номінації «Письменники» за книгу «Червоний Еслі». Мабуть тому до творчості харківського митця прикута увага багатьох літературознавців, не тільки вітчизняних, а й російських. Адже премією «Національний бестселер» він був удостоєний саме в Росії. Не дивлячись на патріотичність творчості С. Жадана, навіть окупаційна держава визнає нашого співвітчизника талановитим митцем та незаурядною особистістю. Із здобутків вітчизняних: в 2016 році державна премія «Українська книга року».

Книга «Ворошиловград» екранізована (фільм «Дике поле»). Кожний із літературознавців бачить у творчості Сергія Жадана відображення своїх

архетипів, краще сказати, тих архетипів, які вони вже вивчали на прикладі творчості інших митців.

Таким чином, Сергій Жадан – один з найвидатніших представників нового сучасного дискурсу.

РОЗДІЛ 2.

ІДЕЙНО-СТИЛЬОВА ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ТВОРІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА

2.1. Основні мотиви поезій

Поетичний дебют С. Жадана припадає на початок 90-х рр. – час становлення і розвитку сучасної української літератури. Його літературні погляди формувалися одночасно із формуванням нової художньої стратегії.

Сучасному читачеві Сергій Жадан став відомий передусім як один із засновників літературної корпорації харківських поетів «Червона фіра». У своїй творчості поети взяли за основу неофутуризм, який визначив їх літературну концепцію. Невелике коло однодумців стало своєрідним східноукраїнським двійником «Бу-Ба-Бу», ще раз підтвердивши, що українська література на пострадянському просторі продовжує розвиватися,

підхоплена хвилею постмодернізму. Це був як марш, з такою силою, що молоді письменники заговорили на повний голос, наче чекали тієї жаданої миті, щоб вимовити своє слово, яке охопило їх, особливо після розпаду СРСР.

У своїй поезії Жадан, як зазначають літературознавці, зумів поєднати українську поетичну традицію – зокрема футуристичні, із субкультурами панк-року, що дає підґрунтя (як і раніше, коли з'являлося щось нове) для критичних літературних дискусій, які тривають донині. О. Бойченко розповідав про творчість Сергія Жадана оригінально: з холодним горлом... «Оскільки поет уважно вивчав творчість Михайла Семенка, не дивно, що багато віршів написано під впливом великого майстра, який декларував високий рівень футуризму в Україні.

Для прозових творів Жадана характерна постмодерністська гра слів та її значення. Мова автора інколи перевантажена сучасним молодіжним сленгом, але українську та світову історію розуміє по-новому, цілком оригінально, по-своєму сприймає наше сьогодні і майбутнє. Він не ставить за мету догодити своїм читачам, письменник пише свої твори так, ніби хотів сказати всім: таким я є, таким я бачу світ навколо себе, живу поруч з тобою і теж походжу зі свого дитинства.

Свої почуття та мимовільні думки й асоціації письменник виражає переважно у віршах, доносячи їх до читача через поетичні роздуми через стислий підбір засобів виразності. Здається, що переживання та роздуми автора не будуть гострими, якщо не торкнуться віршів. Це можна побачити, наприклад, у вірші «На цьому майдані все чудово поєднується...» романтична пристрась. Такі роздуми, переплетені з асоціативним сприйняттям навколишніх краєвидів, можна побачити й у вірші «Мало бути море...», коли «цю сторону дійсності пронизує відчуття нереального». Вірш був написаний «по дорозі додому».

До поетичних творів Жадана входять:

1995 — Цитатник

- 1995 — Генерал Юда
- 1998 — Пепсі
- 2000 — Вибрані поезії. 1992—2000
- 2000 — Балади про війну і відбудову
- 2003 — Історія культури початку століття
- 2005 — Цитатник
- 2007 — Марadona
- 2009 — Ефіопія
- 2009 — Лілі Марлен (з фото І. Нещерета)
- 2012 — Вогнепальні й ножові
- 2014 — Динамо Харків
- 2015 — Життя Марії
- 2016 — Тамплієри
- 2018 — Премія поет года
- 2018 — Антена
- 2019 — Список кораблів

Збірка віршів Сергія Жадана «Життя Марії» – перша збірка віршів, надрукована після початку війни у 2014 році. «Життя Марії» – це сповідь Жадана, як і його щоденник, у якому зафіксовано весь його досвід на війні. Життя в епоху війни мінливе, і його сенс, схоже, втратив свою цінність і відійшов на другий план. Тому настрої та образи мінливі. При написанні цієї серії художник використав хронологічну послідовність, поєднавши відчай із пристрасною, близькістю та войовничістю. Найбільш сліпучий носій воєнного образу – обличчя героя Жадана.

Війна – це тема, яка проходить через всю серію «Життя Марії». Життя, зображене Жаданом, жорстоке і важке, сповнене болу і безпорадності. Наприклад, розглянемо долю Марії Божої Матері. Вона була змушена понести найбільший біль для своєї матері: втративши єдину дитину, Господній провидіння дивом завагітніла, а потім знову знайшла його після втрати, а потім знову пережила розлуку з ним, коли Господь вознісся на небо.

Але з того часу життя Марії в Біблії схоже на підготовку до зустрічі з сином. У творах С. Жадана завжди є біблійні символи та образи, тому Марія – не звичайне ім'я для звичайної жінки. Не випадково ця назва з'явилася у збірці.

Біблійний текст автора містить образ опору. Хоча він тихий і ненав'язливий, він сильніший, бо йде від серця. Письменник доручив собі та своїм колегам велику місію висловлювати громадські позиції у творчій презентації. Письменник, здається, є специфічною частиною національного руху опору. Однак лірика Жадана не є революційною. У поезії художника немає привабливості, мотивації чи висловлювання. У його віршах є лише один факт-психічний стан суспільства та країни, загальний стан. Ця країна, як і Марія, повинна втратити сина на передовій, щоб на їх місці з'явився новий син, приречений на таку важку, але далеку від важливої долю. На нашу думку, Сергій Жадан втілює мотивацію переселення у своїй збірці віршів, що є характерною складовою образу міст та будинків у віршах «Життя Марії»:

*Наші діти, Маріє, ростуть, ніби трава:
чорні робочі долоні, стрижена голова,
зранку стоять на зупинках, неприкаяні, як пірати –
тимчасова адреса, країна напівжива.
Мають свої страхи, шанують свій закон,
не потребують змін, сміються із заборон.
Які можуть бути зміни в тому, чого не існує,
і які заборони можуть бути під час похорон? [16, с. 8].*

На наш погляд, тут актуальна пам'ять про «Країну напіврозпаду». Як ми всі знаємо, багато людей були змушені покинути свої будинки через війну на Донбасі. Українці покинули свою країну з різних причин. Багато людей не можуть залишатися на окупованих територіях, оскільки під час обстрілів було зруйновано більше будинків, а деякі люди можуть викликати переслідування через свої патріотичні погляди. Але деякі люди більше не мають ілюзій щодо кращих перспектив життя в зоні бойових дій, і натомість

вирішують відчайдушно намагатися знайти спокій і спокій в інших областях. Тема дороги є однією з основних тем у збірці Жадана, тому образ іммігрантів у цій серії як ніколи доречний. Після сп'яніння біженці знайшли нове житло, отримали тимчасове житло та підписали договір оренди орендованої площі.

Можна згадати сумнозвісний «Доказ переселення», який, схоже, стигматизував іммігрантів і залишив їх серед місцевого населення. Жадан використовував «неспокійних піратів» для опису біженців. Дійсно, ті, хто втратив свої посади, чимось схожі на піратів. Оскільки місцеві жителі твердо впевнені, що їхні нові сусіди повинні понести відповідальність за катастрофи, які їх спіткали, не менше, ніж війна, вони ставляться до цих людей з тривогою та нерозумінням. Вони можуть завдати їм болю будь-коли. Місцеві особливо бояться роботи. Адже завдяки адаптації іммігранти можуть брати у них гроші та працювати. Проте Жаданівські переселенці проігнорували ці розмови і щоранку просто зупинялися у напівмертвій країні.

Україну не можна називати інакше в перший рік війни, і навіть у районах, далеких від зони бойових дій, характерні риси кризи стають очевидними-наприклад, тимчасове відключення електроенергії з метою її порятунку. Ці люди давно забули, що для них означає це хвилювання, вони, схоже, втратили той самий інстинкт самозахисту і починають боятися за інших, родичів та друзів, дітей, батьків та родичів. Щоб максимізувати імідж свого будинку, Жадан використав «найдорожчі літери» та «палаючі мости». «Найдорожчий лист» – це нагадування про давнє життя.

Здається, вони не втратили зв'язку з минулим. З іншого боку, «Спалені мости» заохочує нас попрощатися з тим, що сталося в минулому, і рухатися далі. Але друге – надто важке для героїв, оскільки вони не наділені такими атрибутами, їх кров, здається, б'ється в попередньому житті, і кожна клітина їх тіла наповнена ними. У цій важкій розмові співрозмовником Жадана є будь-хто-він та інші, діти та дорослі, вбиті солдати і навіть поетеса минулого – Райнер Марія Рільке.

У своїй серії Сергій Жадан приділяє найбільшу увагу тим, хто сміливо виходить на вулиці міст, окупованих окупантами, без страху. Ці люди мають різні цілі та значення в житті. Не всі позитивні герої, особливо якщо подивитися на застарілий поділ добра і зла. Наприклад, розглянемо вірші хижаків. Як видно з самої назви, ця історія не є персонажем, гідним творчого зображення. У більшості випадків хижаків засуджують, ненавидять і не вважають гідними людьми і сподіваються, що вони помруть, навіть не думаючи, що найважче життя штовхне людину на цей шлях і замінить її кимось. Сам Жадан одразу попередив читачів, що його персонаж:

Погана біографія,

з таких біографій роблять ранкові новини [16, с. 67].

Ранкові новини зазвичай повідомляють про незвичайні інциденти, які сталися вночі, і поліція знайшла сліди цих інцидентів на вулицях міста. Загалом, у ранкових новинах рідко чують щось позитивне, а їх формат відрізняється від ранкових шоу, які зазвичай сповнені радості. Адже вранці люди змушені прокидатися, йти на роботу і слухати новини і приймати таке важке життя. Більшість людей не мають роботи на окупованих територіях. Хижаки не виняток. Він має лише два роки реєстрації в міліції та неповну технічну освіту. Ідеї та сподівання наших героїв вкрай обмежені або відсутні.

Говорячи про персонажа, Жадан випадково використав граматичні та російські «незавершені технології», щоб надати «діалогу» персонажу героя відчуття істини, тим самим викликавши довіру читачів. Коли почалися бойові дії, поштова служба на окупованих територіях була припинена, тому розмова відбувалася у вигляді листів у месенджері. Визнання грабіжника було дуже щирим: він сказав, що у нього немає бажань і що йому нема чого втрачати. Він не хоче, щоб прийшов кращий час. Жадан з сумом зосередився на цьому уривку свого героя, адже всі знали, що після катастрофи на Донбасі йому буде важко відновитися і повернутися до попереднього життя.

Поет заявив, що всі бажання і бажання хижаків знаходяться в сусідньому супермаркеті, який надто легко знищити за нинішніх умов.

Хижак розуміє, що йому не потрібні всі ці життєві радощі, адже як би не було сумно, жодне багатство у світі не може врятувати його від цього жорстокого і несправедливого життя. Життя Жадана не дуже пощадило героя:

Старий його замерз у грудні, в порожньому трамваї.

У мамі проблеми з цукром [16, с. 67].

Цей твір розповідає страшну історію, яка трапилася з батьком хижака, і ніби підкреслює абсурдність ситуації на Донбасі. Адже якби в трамваї, на якому він їхав, були люди, у мого батька не було б переохолодження. Все це сталося через те, що місцеві жителі намагалися не виходити з дому з міркувань безпеки і не користувалися громадським транспортом. Слідом пішла смерть, вже не відрізняючись від жінок. Вона більше не виглядає страшною. Ми звикли уявляти, що смерть на війні страшна, галаслива і кривава. Але Жадан зобразив її як дуже незвичайну, тиху і мовчазну людину через своїх героїв. Смерть з'явилася у формі мовчазної розмови Жадана з людьми. У такому діалозі немає гучного шуму, адже всі оратори знаходяться посередині кожного співрозмовника, ніби вони стали частиною його тіла.

Чи потрібно використовувати наголос у чесній розмові, адже кожен учасник дуже добре все знає? Наприклад, він розуміє, що коли до них приходить смерть, немає потреби кричати про це. Ця війна, ім'я якої досі не можна згадати у деяких культурах, розцінюється як давній друг чи знайомий, якого ніхто не очікує зустріти. Це випадково. Здавалося, Жадан дав хижаків шанс втішитися. Але ця втіха не полягає у позбавленні від сумних думок і набутті впевненості. Це правда, що такі думки залишаться у всіх, хто пережив війну. Але найцінніше в поезії – це все-таки можливість поговорити, навіть дружнім це не назвеш. Адже завдяки цій розмові хижак довів собі, що не повністю втратив сенс існування. Варто підкреслити, що у вірші немає натяку на те, яку сторону конфлікту підтримують хижаки.

І це ще одна характеристика творчості Сергія Жадана, адже в ній немає і сліду неспокою. Мародер – це просто перелякана людина, яка втратила

звичний ритм життя, така, як тисячі людей у сусідній місцевості. Адже це не повинно обмежуватися лише тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях. Адже менталітет місцевих жителів нічим не відрізняється від менталітету інших українців. Жителі інших територій мають надто неоднозначне або навіть негативне ставлення до жителів тимчасово окупованих територій. Іншими словами, у них немає шансів щось сказати Україні, принаймні виправдання чи власну думку.

Тому для простих людей спілкування зі звичайними людьми, які навіть уявити собі не можуть такий розвиток подій, є втраченою можливістю. З іншого боку, у попелі смерті, страху, ненависті та руйнування Жадан дозволив українцям почути голоси один одного. Своєю колекцією художник заохочує людей зрозуміти, що ненависть – це не те, на що ніколи не вистачає часу. Але не кожен може бути добрим, наслідувати приклад Марії та Христа в Біблії та висловлювати образи кривдникові. Поема Жадана «Мародер», здається, будує місток для діалогу, що він принаймні може:

*«Спасибі, що пишеш, — дякує він, —
спасибі, що пишеш».*

«Немає за що», — відповідаю я.

Справді — немає за що [16, с. 68].

Тему життя і смерті також можна простежити у вірші «Плеєр». Автор ще раз знайомить нас з незвичайним героєм, доля якого надзвичайно важка. Адже ліричний герой Саша – глибока особистість і поет, який любить пити. Сашко як засланець, він свідомо уникає суспільства. Він провів літо в цьому місті, це було перше літо на початку війни. Жадан зображує Сашу як людину, яка не належить до цього світу, але завдяки цьому він більше знає про те, чому все сталося, навіть прихильник тієї чи іншої партії. Саша не злякався обстрілу, але був здивований, а намагався зрозуміти, чому це сталося, що це марно, і перестав дивитися телевізор:

*Коли почались обстріли — здивувався,
став дивитися новини, потім кинув [16, с. 70]*

Саша дуже добре знає, що новини не повністю покажуть те, що ви бачили на власні очі. Саші допомагає гравець, який грає в різноманітних «динозаврів», щоб допомогти впоратися зі стресом, тобто гравець, замість того, щоб пити так, як думають люди.

Саша слухав плеєр і взагалі не вимикав його. Він зробив це, щоб придушити їх почуття, а не звільнити їх, що спричинило б їх вибух. Сашко побачив жахливу картину, тіло розірване снарядами, кров'ю та смертю. Він усвідомлював, що відхилився від загальнолюдських цінностей, але сам намагався не втратити людяності. Саша розуміє, що війна колись закінчиться, а цінності, прославлені у його музиці, безсмертні:

*Більше не лишиться нічого —
лише музика, лише спів, лише голос,
що примушує любити [16, с. 70].*

Саша вважає, що смерть – це продовження життя. Якщо ви не звернете увагу на запах трупа, Саша буде відчувати його постійно під час прогулянки. Навіть його улюблені музиканти намагалися врятувати світ від темряви, але не змогли:

*з їхніх геніальних грудних кліток
ростуть тепер квіти й трава [16, с. 70].*

Після війни земля не втратила своєї родючості. Усе, що живе, зникне в темряві, тільки концерт триватиме вічно, адже в ньому втілено кохання. Жадан показує, що смерть слабка перед коханням у своїй поемі «Плеєр». У його ліриці також є зображення смерті, яке може бути пов'язане з перетином Стікса. Необхідно перетнути перешкоди та закриті двері, з'єднати дві точки – А та Б, а чи жива вода чи мертва, невідомо. Так само, як птах у кімнаті символізує неминучу смерть персонажа, риба у водній стихії також символізує неминучу смерть. Якщо розглядати символічне значення християнства, то риба навіть символізує неминуче мучеництво, адже в грецькій мові слово «риба» є аббревіатурою від Христа.

Тому в серії «Життя Марії» Сергій Жадан розкриває низку питань, пов'язаних із специфічними для життя та смерті компонентами-протилежністю суспільства під час війни. Найвиразніший образ смерті у ліриці Жадана – це образ жінки, дружини чи сестри. Недарма вірші переважно присвячені Діві Марії, адже її доля в цьому світі-народити жертвовного ягняти – Сина Божого – Ісуса Христа. У всіх своїх творах «Бажана смерть» символізує те, що треба перетнути: відкрити двері і перетнути бурхливе море. Зображення померлих жінок у С. Жадані отримали суміш порнографії та похоронної символіки. У всіх міфах боги вмирали від рук жінок. Діва Марія народила Сина Божого і засудила його неминучу мученицьку смерть. «Смерть – це сестра, тому що вона знайома, навіть оригінальна, тому що потойбічне життя – це не кінець, а продовження дороги.

Смерть люблять люди, тому що вона втілює об'єкт бажання: те, що люди прагнуть, завжди на рівні потойбічного світу [26]. Улюблена смерть, улюблена земля та дорога до смерті тут об'єднані в одне зображення. Тому символом смерті Жадана є перехід від «доброго» дому до невідомого загробного світу через образ дороги, і також через дорогу. Образ проходить від ясного «тут» до невідомого «там», через зображення риби, наповненої мертвою, до образу коханої жінки. Смерть, тому що «жінка, як земля обіцяна, є об'єктом бажання; обидва необхідні. Близькість втілюється в образі дороги як бога смерті» [26].

Через трансформацію цих образів, через поетичну збірку С. Жадан сублімував людський страх перед великою постаттю смерті в серії «Життя Марії». Жадан зображує смерть як сусіда життя. Вона не повинна боятися і навіть помічати, але повинна любити життя. Але це не означає віддати все для виживання. Герої Жадана знаходять свій сенс у пізнанні цінності та розумінні справді важливих речей, які не можна купити за гроші.

2.2. Стильові особливості поезій

Збірка віршів «Життя Марії» з'явилася як художній відгук на військові події, а в кінцевому підсумку спроба художнього їх розуміння. Тема нашого аналізу – поетична та мовна оригінальність серії, яка є поетичним відображенням українського життя та реальності нового існування, у якому війна стала ознакою всебічної суспільної та духовної кризи. Він відображає активні пошуки автора нового світогляду та художнього образу, достатнього для їх відображення. Художнє вираження текстів збірки поезій С. Жадана «Життя Марії» використано не надто широко. Вірші цієї серії ґрунтуються на простих, але естетично досконалих метафорах та порівняннях та використовують релігійні та міфологічні символи.

Один із найвідоміших творів Жадана у збірці поезій «Життя Марії» – вірш «Звідки ти, чорна валко, пташина зграє?». Він написаний у формі діалогу між мешканцем («чорні птахи») та священиком («отче») одного з міст Донбасу. Війни, соціальна дегуманізація, інші соціальні катастрофи та відображення теми ролі тут пояснюються символічно через фрагменти спілкування зі священиками та Богом. Автор виводить колективне «ми» як константу для примирення всіх соціальних верств.

Наше місто було з каменю та заліза.

У кожного з нас тепер у руці дорожня валіза.

У кожній валізі попіл, зібраний під прицілом.

Тепер навіть у наших снах пахне горілим. [16, с. 10]

Це колективне «ми» у формі діалогу розповідало про горе військових дій та долю біженців на Донбасі. Якщо ми звернемося до теорії Кормана, то побачимо, що ліричне «ми» у поемі не є індивідуальним носієм свідомості, а членом певної єдності, тому увага читача зосереджена на відлученні людей від різних політичних поглядів. Жителі Донбасу залишили свою землю, спалили там свою церкву і все зруйнували: «- Ми, капелане, мешканці міста, якого немає [16, с. 16]. Священик не може нічим їх втішити, але обіцяє, що

будуть покарані всі: винні, невинні та байдужі. Останній рядок вірша; «Якби ви знали, як нам усім не пощастило» [16, с. 11]. Тут важливо прочитати текст буквально: людям з Донбасу не пощастило бути тут і зараз.

Усе в тексті здається очевидним: люди не мають надії, вони нещасні- вони відмовляються від відповідальності за те, що відбувається. Для Сергія Жадана війна – це не результат необдуманого поведінки, це всього лише сума випадкових і непередбачуваних обставин. Ось чому всі караються, і ось чому насправді немає винного. У той же час чорні птахи, втрачена спадщина, пророки без відповідей-усі ці образи приховані в Біблії: «спадок Мій Мене, як хижий птах різнобарвний, на якого з усіх боків напали інші хижі птахи». Крім того, всі вірші Жадана – це все тлумачення книги Єремії. Це також одна з найтемніших і найзаспокійливіших книг. Посилання на неї можна знайти у цьому вірші:

Чому саме ви потрапили до темних потоків?

Потрібно було уважніше читати книги пророків.

Потрібно було оминати пекельні діри.[16, с.11]

Для мирянина головне – не бачити в дії символи віри.

Хтось може запитати, чому пророк у вірші С. Жадана став священиком? Це може бути способом пов'язування «біблійної» реальності з «історичною» реальністю. За визначенням, священик поєднує духовну ієрархію з військовими обов'язками, не зменшуючи своїх двох втілень.

Пам'ятаєте, що сказано в пророків

про біль і терпіння, про птахів, які падають на міста, мов каміння?

Ось саме тоді й починаються, власне, втрати.

В кінці – там взагалі погано, не буду навіть розповідати.

Яка між нами різниця? Як між приголосними й голосними.

Я не знаю нічого про неминучість спокути.

Я не знаю, де вам жити і як вам бути.

Я говорю про те, що кожному з нас властиво.

Якби ви знали, як нам усім не пощастило.[16, с.11]

У другій частині вірша з'являється рольовий «я» в образі священника капелана і витісняє суб'єкт колективного «ми» в першій частині.

Добре, давайте я розкажу вам, що таке втрата.

Звісно, всіх винних чекає гідна розплата.

І невинних вона, до речі, теж чекає потому.

Вона чекає навіть тих, хто взагалі ні при чому [16, с.10]

Тут роль «Я» вчить читача, що образи Ісуса, Бога, спонування до викуплення, гріха, розплати, викуплення та добра новина роблять вірші Сергія Жадана схожими на байки. Групи, представлені колективним «ми» та апеляційним зверненням «ви», символізують мирних жителів Донбасу, які брали участь у військовому конфлікті, але були поза політикою та ідеологією одночасно. За допомогою релігії автор намагається врівноважити конфліктуючі групи та встановити посередництво між ними.

Тлумачення смерті поетом змінилося від іронічного методу в парадигмі життя/смерті до розуміння цінності людського життя, яке увійшло в апокаліптичне бачення під час війни у східній частині країни. У поемі смерть, якої прагне герой, оскільки він не має страху, не сприймається негативно. Смерть не впливає на кохання та пам'ять, виступає проти розлуки з родичами та друзями та проти філософського відчуття плину часу.

Так, ніби до них не було смерті,

так, ніби за ними немає люті.

Будуть упевнені та уперті,

будуть пам'ятати всі речі забуті. [16, с. 22]

Жадан почувався впевнено в неоромантичному середовищі, яке наблизилося до нього та допомогло йому розвиватися. У його поезії як поетичному засобі часто зустрічаються алюзії та перефрази інтонації, що звучить як ознака цієї стилізації:

Буде розмазане сонце за плацкартним вікном.

Буде холерна яма, залита ванном.

*Буде криваве взуття на жіночих ногах,
вимучені вартіві в прикордонних снігах,
підстрелений листоноша з порожнім мішком,
підвішений за ребро священник із безжурним смішком,
цвинтарна тиша, гамір комендатур,
списки загиблих, друковані без коректур [16, с. 14]*

С. Жадан вірить у можливість зміни тексту реальності, що цілком узгоджується з неоромантичною моделлю, тому багато його віршів називаються «молитва». Через це метажанр-молитва – це заклик країни до вищої сили в її тлумаченні, і вона несе священну надію на перемогу добра. Ці твори з давніх часів були широко відомі в різних культурах світу. Поетична молитва – найпоширеніша. Автор змінив логіку неоромантичної поезики у розумінні історичного досвіду. Впевненість Жадана у здатності змінювати реальність у поетичних текстах повністю відповідає його неоромантичній моделі. Ця жанрова форма продовжує наповнюватися творами письменників з усього світу та вдома.

Молитва була поширена в Західній Європі як варіант християнської мови. Низьке і високе переплітаються в двозначності та метафорі Жадана. Наприклад, як символ смерті, він має ознаки диявола. Зображення змії з'являється в серії і трактується автором як ворог, який забрав його додому. На відміну від цієї картини у колекції є зображення змії, яка бореться зі злом і захищає нас і країну:

*Доброго полювання тобі, змієлове,
твердої руки й гострого ока.
Кожен із нас тебе знає й кличе,
і доки діти бояться заснути,
доброї роботи тобі, чоловіче,
хай менше довкола буде отрути.
Знайди бодай якесь виправдання
цьому місту із тисячею криївок.*

*Хай повертаються після вигнання
вагітні жінки до своїх домівок [33, с. 10].*

У збірці «Життя Мері» інший головний образ – це будинок, хоча він був змінений по-різному. Цей образ має не тільки захисну функцію, а й духовну та екзистенційну. Більшість картин, пов'язаних із цим образом, мають трагічний характер і найяскравіше відтворені у вірші «Як ми будемо свій дім?», У якому контраст є основним художнім методом:

*Як ми будували свої дома?
Коли стоїш під небесами зими,
і небеса розвертаються й відпливають геть,
розумієш, що жити потрібно там, де тебе не лякає смерть.
Будуй стіни з водоростей і трави,
рий вовчі ями й рови.
Звикай жити разом з усіма день при дні.
Батьківщина — це там, де тебе розуміють,
коли ти говориш вві сні [16, с. 28].*

У творчості Жадана образ будинку служить гарантією затишку: «задимлені кухні» [5, с. 5], «свій будинок» [5, с. 19]. Або: «Люди визирають із вікон, вибігають із теплих квартир» [5, с. 19]. Але образ кімнати у колекції сповнений тривоги. Варто згадати, що ще одним поетичним засобом, яким користуються сучасні письменники, зокрема Жадан, є побудова антонімів.

За допомогою цього смислового протиставлення автор реалізує реалізм у відображенні повсякденного життя:

*«Добре, коли тобі сняться підпільники та герої.
Погано, коли їх поява на тебе тисне» [16, с. 28].*

Однак, і у цьому випадку, особливістю Жадана виступає відступ від словникової моделі антонімічних пар:

*«І ось малий стояв поміж них, обіймаючи кожного –
демонів із фаєрами, янголів із рваними крилами» [16, с. 12].
«І озивається тепер до мене, і говорить зі мною,*

пояснює мені речі – таємні та очевидні» [16, с. 39].

Така антонімічна поезія, здається, є відчуженням між автором і читачем, але ми бачили протилежний рух діалогу з читачем, і виникла особлива парадигма «ми-спільності»:

*«Іще існує відчуття,
що все гаразд,
та до пуття ц
е відчуття ні я, ні ти
в собі не можемо віднайти,
тому сприймаємо життя
з відсутністю мети» [38].*

Вірші «Харківського митця» не можуть мати ознак поклоніння «нарцисизму», оскільки вірші несуть почуття довіри між автором та читачами, а також почуття кровного зв'язку між думкою та світоглядом:

*«Я ніде не вчився політекономії,
і сам нікого не вчив» [36].*

За допомогою антонімічних пар С. Жадан також досягає динамізму мови:

*«І все є так, як повинно бути.
Все трапляється і все буває.
І серце його нас щоранку будить,
підтримує,
змучує,
убиває» [35].*

Або:

*«Народжуйте веселих дітей.
Помирайте в своїх кімнатах.
Кидайте це чортове місто.
Повертайтеся в нього» [16, с. 40].*

Жадан використовує антоніми, щоб надати поезії життєздатності, і має ще одну характеристику – це конвертовані антоніми, які відтворюють антивідносини або дії в одній ситуації:

*«Я вивозив теплих банкірів у приміські ліси.
Купував губернаторів і продавав голоси».*
*«Але вона мовчала й дивилася, ніби дійсно втішалася
усім випадковим будинкам з дахами холодними.
І навіть коли можна було піти – вона лишалася,
і навіть коли можна було залишитись – вона виходила» [36].*

З ілюзорної природи інтелектуального тлумачення навколишнього світу автор знову за допомогою антонімів повертає нас до існуючої реальності:

*«Немає жодних невірних і жодних святих,
немає жодних відмічених і жодних простих,
жодних партнерів, жодних, синок, ворогів –
є лише наше сонце, вмерзле поміж снігів» [36].*

Такі художні вислови, як анафора чи поодинокий початок, здаються досить частими у тексті віршів Сергія Жадана «Життя Марії». Це допомагає зосередити увагу читача на найважливіших ідеях, і, на думку автора, він повинен бути знайомий з цими ідеями, щоб якомога повніше зрозуміти запропонований текст. Подумайте про використання анафори у вірші «Наші діти, Маріє, ростуть, ніби трава»:

*Хай їх виводить і сам забирається теж,
хай не чекає початку нових пожеж,
хай пам'ятає, що всіх, хто залишиться з нами,
ми все одно топтимемо вздовж узбереж.
Хай забирає звідси всіх цих людей,
хай тішить їх якоюсь із власних ідей.
Хай повернеться згодом, щоб врятувати
якщо не нас, то хоча би наших дітей [16, с. 8-9]*

У цьому прикладі ми повторили частинку, натхненну масштабуванням, на початку кожних трьох рядків у кожному розділі. На нашу думку, цей художній вираз відображає досвід ліричного героя невизначеного сприйняття священної поведінки інших людей – оскільки поезія – це про Христа, як уже відомо в біблійній історії, він лише через вчення Його переслідували за доброту, тому що він був вигнаний тим самим народом і розп'ятим. В аналізованому випадку ми маємо справу з синтаксичною анафорою, оскільки за допомогою допоміжних слів формується форма спонукального речення, формується відповідна інструкція тексту поезії.

«Голос автора» закликав молодого благодійника триматися подалі від свого поточного місцезнаходження, наскільки це можливо, тому що його там явно не зрозуміють, оскільки доктрина Ісуса була неправильно зрозуміла, і символічно назвав його будинок, на жаль, бажаним вогнем. Говорячи про вогонь, автор говорить про війну, що розпалюється людським нерозумінням та носіями благ. Спираючись на образ нового Христа, звичайного підлітка з ворожими думками, Жадан підкреслив, що хоча нам зараз потрібно покинути це прокляте місце, люди все одно чекатимуть його повернення. Якщо це не для того, щоб врятувати себе, то принаймні принесіть це нашим дітям.

У цьому випадку Сергій Жадан відображає трагедію людей на окупованих територіях, хоча вони сприйнятливі до пропаганди та ідеологічних кліше, але все ж усвідомлюють, що принаймні їхні діти мають жити краще за них. Тому можна сказати, що поети не схильні в односторонньому порядку звинувачувати противників учасників «дивана» в протистоянні, щоб вони мали право висловлювати свою гуманність. Усе зло, якого боїться головний герой лірики, уособлює поет у три набори однорідних слів, утворюючи ефект підсилення, тобто нагромадження:

*Хай забирає всі їхні книги, сувої, листи,
хай забирає ромів і виводить їх за мости,
муфтіїв і рабинів, книжників і провидців —
хай виводить звідси, якщо має куди їх вести.*

*Інакше ми пустимо в небо важкі дими,
спалимо їхні базарні будки й молільні дома,
їхні гірки синагоги й ламкі мінарети,
всі ті чорні місця, яких не розуміємо ми [16, с. 8].*

Так, першу групу складають книги, сувої та листи – тобто джерела інформації та знань не вітаються вчорашніми сусідами. Друга група представлена іменами живих носіїв небезпечних повідомлень, які змушують задуматись-римлян, муфтіїв та рабинів, книжників та пророків. Як ми бачили, термін «роми» видається дещо дивним у цій групі, їхня участь у цьому контексті, очевидно, обумовлена семантикою цієї групи людей, яка постійно зазнає переслідувань під різними органами влади. Третя група – це назва релігійної споруди, її існування дає змогу дізнатися справжні слова: каплиця, гірка синагога, тендітний мінарет. Як слушно зауважив Г. Грувер, переглядаючи серію «Життя Марії», феномен «соціальної смерті» можна згадати у наукових працях про біженців.

Всередині книги у Жадана є цикл верлібрів «Чому мене немає в соціальних мережах» (враховуючи, що він не зареєстрований у жодній соціальній мережі). У цьому циклі все навпаки: суспільне життя – це феномен фактичної смерті. Всім відомо, що обліковий запис продовжує існувати і його власник більше не існує» [11]. Трагічний і суперечливий образ сучасності посилює бажання знайти вихід і боротися за майбутнє. Передмова («Вступ») серія-це авторський переклад віршів Р.- М. Рільке «Благовіщення» (1912), з такою ж назвою у збірці Жадана. Кругове поєднання п'ятнадцяти віршів німецького поета художньо передає Новий Завіт.

Багато художніх інтерпретацій циклічного Р.- М. Рільке (П. Хіндемита «Житіє Марії») довів, що образи придатні для вираження трагічних переживань (В. Микушевича «Життя Діви Марії») – загальнохристиянські конотації. Однак С. Жадан найближче до ідеї німецького поета, який називає цикл поезії «Das Marienleben» («Життя Марії»). Тісний смисловий зв'язок

циркулярних віршів Рільке не завадив С. Жадану видалити одну з них, щоб поставити її на особливе місце у своїй збірці. Біблійна подія – зустріч Марії з ангелом (Лк. 1:26-38), функція якої повторно передати волю Божу, була повністю змінена німецьким поетом. Страх Марії перед появою ангелів і смирення, коли вони чують його слова, в Біблії тлумачаться як слухняність Богові.

В структурі образу Марії Рільке її гуманність була підкреслена і зміцнена: «Те, що знають мільйони людей і з чим вони стикаються, передається їй від нас» [13, с. 13]. 6], його головною рисою є еротика, яку пережили двоє: «З першого погляду/вони стикаються між собою,/все спорожняється одночасно/... вона і він ...» [13, с. 6]. Вивчення почуттів Марії перетворюється на відчутну площину, і рух Рільке використовується Жаданом для подальшого розвитку образу в певному напрямку. Марія стала засобом зміни його положення від сучасного логоцентризму до постмодерного сомацентризму. Маючи багатий драматичний досвід, образ Марії Рільке став більшим, а земний життєвий досвід героїні став прелюдією до її виконання Божої волі. У вірші «Наші, Маріє, діти ростуть, ніби трава», існує конфлікт між баченнями двох суспільних організацій, в яких практика толерантності Ісуса є альтернативою традиційній практиці терпимості, спрямованої на агресивне правління.

Маргіналізовані люди ведуть безглузде життя «... росте, як трава:/чорні робочі долоні, поголена голова,/стоїть вранці на зупинці, потривожена, як пірат/» [13, с. 8]. Цей вірш зображує колективний жіночий голос мешканок «напівживої країни», із залишками радянської промисловості та пострадянської ідентичності, локалізованими у рідному місті поета – Харкові чи на Донбасі. Жінки та їхні сини губляться у повсякденному житті, перевантажені стереотипами, складні, налякані, зневірені та злі. Їх душевна плутанина знайшла вихід з агресивним ставленням до «інших»: через певні обставини чужі люди почали жити пліч-о-пліч, а син Марії проголосив серед них принципи нового життя і знайшов відгук.

Цей уривок можна читати як пропозицію до слів Ісуса: Пророк не має пошани лише в своїй батьківщині та в себе вдома» (Мт. 13:58). Повторне підкреслення дихотомії «чоловік-жінка» на «жінка-чоловік» С. Жадан принесло життєву силу жіночому колу: жінки активні, войовничі та знайомі з вченням Ісуса, але вони не можуть подолати перешкоду відкидання. Через це таким чином поет розкриває суперечливу та суперечливу природу людей як загарбників, так і жертв.

2.3. Жанрова система поезій

Гнів, провокація, непередбачуваність і деструктивність – ось основні характеристики творів харківського письменника С. Жадана. Ставлення до його роботи неоднозначне: від повного неприйняття до захоплення здатністю відтворити реальність наших важких часів. Слід зазначити, що критики та літературознавці не залишають без уваги жодні книги автора.

Своєрідність творчого стилю Сергія Жадана стала об'єктом дослідження І. Бондаря-Терещенка, Б. Пастуха, О. Коваленко, О. Рєзніченко та інших. Вчені звертають увагу на внутрішній зміст творчості художника, своєрідність стилю та багатогранність проблеми. Звісно, твори Сергія Жадана мають постмодерністську тенденцію, але те, що потребує уваги, це те, що умови формування та розвитку його світогляду належать «90 -м».

Найточніший опис творчості автора крізь призму постколоніальної теорії дав сучасний учений І. Бондар-Терещенко у монографії «Остмодерн: геопоетика, психологія, влада». Розглядаючи ранні вірші Сергія Жадана, дослідники помітили закон формування літературного дискурсу 1990 -х років: у соціальному та культурному контексті «[1, с. 35].

Львівський літературознавець Богдан Пастух зазначав: «Творчість Сергія Жадана своїми формами протесту проти диктату централізованої вертикалі збігається з культурою бітників» [2]. Дослідники закликали місцевий простір автора яскраво позначити його як «Харківського Рембо».

Водночас Сергій Жадан назвав себе «останнім українським ліриком». Багатогранність творчості митця визначає літературний дискурс. Мета нашого наукового дослідження – розглянути міську поезію Сергія Жадана, особливо його зображення міського простору в акварельній школі.

Літературознавець О. Резніченко встановив у Жадані, що «місто – відначальний стимул агресії і руйнації, зради і прокльону» [3, с. 13, 58]. Навпаки, О. Коваленко говорив про суперечливість образу міста у віршах художника, але важливою частиною образу Харкова є його життєвість, сповнена життєвих сил: « Незважаючи на невтішний для шукачів етики й естетики стан справ, місто живе, воно перебуває в русі й таким чином стверджується його буття» [4, с. 92]. Жанр акварелі розвивається в літературі імпресіонізму, зокрема у прозі Михайла Коцюбинського.

Акварельний живопис забезпечує унікальну техніку виконання, яка надає художнім творам несподіваних ефектів: «Основна особливість – прозорість – дає можливість враховувати просвітлюваність паперу, досягати особливої легкості. Акварельність літературного твору не тільки у барвистості зображення, не лише в малярському способі бачення пейзажу та людей (силуєтно барвистими плямами), а й у самій ідеї картинності, у способі композиції, розрахованій на цілісне сприймання людини і тла, пейзажу, настроєвої атмосфери» [5, с. 199].

Саме такий картинний принцип візуалізації міського простору ми бачимо в акварелі Сергія Жадана «Я пам'ятаю голоси»:

*Я пам'ятаю голоси,
Станційне плетиво предметів,
І сутінки, які росли
Поміж пекарень і буфетів.
І сонце соком із цитрин
Розмащувалось по одежі,
Випалюючись, як бензин,
Ховалось за вокзальні вежі.*

*Й відчувши цей прогірклий смак,
 Нічні коханки і мисливці
 Ділили цукор і табак,
 Немов вори на пересилці.
 І підшивав старий торчок
 З шинелі зрізані нашивки,
 І теплі хмари вздовж річок
 Пливли на кримські перешийки [6, с. 35].*

Пам'ять про ліричного героя ніби розривається від туману. Перед нами поступово вимальовувалась вечірня картина привокзальної площі: з настанням сутінків розпочалося життя, сховане від людських очей. Розмиття зображення досягається за рахунок використання картинок на рівні мистецтва та мови. Асоціації ткацтва, сутінків, теплих хмар і спогадів, а також далекі асоціації часу реалізуються через багатогранні кольори. «Поняття кольору багатоаспектне, оскільки воно містить набір базової інформації, накопиченої мовною спільнотою, щодо використання кольору для розуміння житлових приміщень та використання кольору як важливого засобу комунікації» [7, с. 92].

Картина аквареллю переважно сіра, але тони жовтого («сонце соком із цитрин») і чорний («бензин») надають загальній картині несподіваний ефект. Сонце не тільки несе в собі життєдайну силу, а й надає йому здатність горіти і руйнуватись. Тому після сонячної спалаху воно постає в авторській ілюзії «нічні коханки і мисливці», «старий торчок» з гірким смаком. Як зазначав літературознавець М. Фок, «Одним із найпоширеніших способів натякати зображення на рівень мистецтва та мови є позначення кольорів, які автоматично забарвлюють бачення, що постає в уяві читача» [8, с. 2].

Синтетичні характеристики акварелі досягаються поєднанням різних сенсорних образів: зору, смаку та дотику, що допомагає зробити зображення твору чіткішим. В іншій роботі Сергія Жадана лише кілька мазків зображують надзвичайно спекотне літо останніх років. Усні образи-це

переважно ті, хто висуває пекло: тепло-сонце-тепло-монета-тепло. Порівняно з попередніми віршами, елегійний настрій живопису зник. Привид Сутінків змінюється апокаліптичними картинами, переважно помаранчевими, а іноді розбавленими білою «пов'язкою» – символом чистоти і страждань:

*Вже кілька днів стояла спека,
І сонце ховалося між тополями.
В будинку напроти була аптека,
Де вони купували бинти і знеболювальне.
Лежали розпечені квартали,
Ніби розсипані монети.
В помешканні, яке вони винаймали,
Вночі нагрівалися усі предмети [6, с. 38].*

Біблійна мотивація Бога покарати людські гріхи у цій поемі – це відповідь поета на реальність нашого часу, оскільки «кожен образ природи, кожен її елемент – від величезного пейзажу до найменшої рослини як деталі – проходить через думки та емоції художника. Через його естетичні стандарти та духовний досвід [9, с. 5].

Художня концепція поетичних картин Сергія Жадана аквареллю мінлива. Якщо розмиття картини в «Я пам'ятаю ті голоси» пояснюється далеким змальованим часом, то інша робота художника «Фабрика під дощем, ніби в траурі» передає ліричний настрій:

*Фабрики в дощі, ніби в жалобі.
Дощ над мостами летить, минаючи.
Сама потім вирішиши – зізнатись у хворобі,
чи хай собі живуть, нічого не знаючи.
Сама потім повернешся, якщо захочеш,
Якщо забудеш про заборони.
Сидиш і спомини перекочуєш, як перекочують порожні вагони.
І кожна розмочла рама віконна,
Наче схованка спорожніла,*

*І дим виходить із високого комина,
 Мов душа із померлого тіла.
 І дивишся довго, мовби востаннє,
 На чорні коридори й верстати,
 Маючи відповіді на всі питання,
 Які ніхто не захотів поставити [6, с. 40].*

Переважають константи зображення, що передають смисловий чорний: у димі скарги на хвороби. Дошч намагався очистити і зробити героїню сповненою життєвих сил, але всі його спроби були зірвані заявами чорного коридору та машини. К. Ясперс дуже точно оцінила становище людей у маргінальних ситуаціях: «Стоячи на безодні, вона задавала радикальні питання, шукаючи звільнення і порятунку. Усвідомлюючи власні межі, вона ставила перед собою високі цілі. Глибина свідомості та ясність трансцендентного світу знають абсолют» [10, с. 33]. Лірична героїня шукала і знаходила «відповіді на всі питання», але це нікого не цікавило. Як і Каїн у вірші Івана Франка, вона шукає сенс життя і відчуває, що не усвідомила цього.

Теми смерті та приреченості – характерні риси віршів Сергія Жадана. Як зазначав І. Бондар-Терещенко, «За умови багатостильової постмодерної рефлексії ... Естетика як метод усного трактування культурного ландшафту також означає збільшення ситуацій естетичного маркування та реалізацію пейзажу в логічній ідеалізації. різноманітність як предмет інших тем. Вираз та ціннісне вираження» [1, с. 112].

Проаналізувавши деякі твори Сергія Жадана, які можна назвати акварельними картинами, робиться висновок, що цей художник створив поетичні картини життя. Ми стикаємось із суперечливим собі сучасним образом, який у минулому шукав і відкривав корінь апокаліптичної ситуації у нашому суспільстві. Картина кінця світу визначається очевидною міською топографією: вулицями, привокзальними площами, фабриками та млинами. Небажання людей шукати вихід погіршило трагічність цієї ситуації.

Лірика Сергія Жадана, в якій система образів, тем та мотивацій спрямована на художнє осмислення проблеми «втраченого покоління» в виродженому суспільстві, пов'язаному з низьким моральним духом міської культури, є варіантом теми міської проблеми. Такий вид літератури. Інтимна, філософська [2, 190]). За словами А. Уайта, «Лірика міста», здається, «результат розуміння розширення технологій та відкриття людських канцелярських та технократичних ролей», що стало актуальним на початку 20 століття. У тенденції авангардного мистецтва, особливо футуризму [1, 106]. Роботи Михайла Семенка, лідера цієї течії, не тільки стали об'єктом глибоких наукових досліджень Сергія Жадана, але й стали ідейно-стилістичною основою формування його власного поетичного почерку (це також розробив Р. Харчук [6, 209]).

На нашу думку, провідна роль міської теми є однією із спільних поетичних характеристик лірики двох художників, вона походить від авангардного художнього мислення і має на меті знищити стару культурно-мистецьку класику та знайти революційно нові поезії. форму. Однак реалізація міської топографії у віршах С. Жадана дещо своєрідна. Особливість образу міської реальності, як стимулюючої міської атмосфери, як емоції його поетичної теми, як середовища для його органічного існування, якщо розглядати її в контексті жіночого дискурсу, чітко проявляється. Починаючи з протистояння Фрейда принципам природи та культури як жінок та чоловіків, міське середовище у художньому тексті (як результат культурного прогресу) наділене такими рисами, як мобільність, штучність, механізми, швидкий рух та орієнтація, а саме з «чоловічим».

Контраст між природою та містом – це пасивний, природний та децентралізований принцип «фемінізації». У взаємодії концепції «місто-природа», по-перше, як суб'єкт, на відміну від «природи», об'єкт, який був «реформований» і «підкорений» і втратив свої специфічні характеристики під впливом цивілізації атака. Це дає підстави розглядати прояв природи та міських тем у мистецтві як активізацію чоловічих та жіночих імпульсів, що

відіграло певну роль у формуванні деталей особистого письма. Поетичний стиль Сергія Жадана доводить абсолютну перевагу чоловічих принципів у його поетичному світогляді. На ідейно-тематичному рівні переважають «фатальні» мотиви-смерть, самогубство, алкоголізм, наркоманія, моральна деградація, самотність, відчуження.

(Порівняння: У «жіночій» ліриці (Н. Білоцерківець, М. Кіяновська та ін.) домінують «важливі» мотиви-кохання, зачаття та народження дитини, віра та кохання-запорука світової гармонії). Лірична форма Жадана також «чоловіча» – насправді це розповідний метод, який наближує його лірику до епічних творів. «Розповідь» у поемі поета написана одержувачу («іншому»), без неї вона втрачає сенс. (А «фемінізовані» вірші здебільшого виражаються як «самодостатні» поетичні роздуми і не спираються на сприйняття «інших»). «Розповідь» про чоловічу писемність показує «незавершеність» чоловічого суб'єкта, що призводить до безперервного дослідження об'єкта, тим самим дозволяючи його творчо реалізувати. Важливою рисою маскулінності лірики С. Жадана є концептуальна роль теми міста на додаток до вищенаведеного. Міська реальність у віршах сучасних українських поетів (наприклад, рання лірика М. Семенка) переважно використовується як контекстне тло.

У вірші «Big Gangsta Party» (збірка «Марадона», 2007) у першому рядку подано місце та час описаної події: «Харків, 94-й рік». Також у вірші «Chikago Bulls» (з цієї ж збірки): «Харків, 96». Наступний рядок цих творів – «Напружена кримінальна ситуація» [3, 19,26], якщо вони не об'єднані у цикл, то принаймні свідоме повторення поетичної структури можна інтерпретувати як підкреслення Харкова. негативна атмосфера та її перманентна «кримінальна природа» (1994, 1996 та ін.) були безсоромно та іронічно зображені у Жадані. Кримінальні інциденти, такі як пограбування «обміну» «Big Gangsta Party», або супермаркету в «Chikago Bulls», трактуються у творах як звичайні повсякденні явища, що вказують на хворобливе моральне лихо міста. Тому хвороблива моральна катастрофа суспільство таке саме. .

Смерть у віршах Жадана також описували як емоційно нейтральну, детерміновану, а іноді іронічно розслаблену (і, можливо, навіть удавану):

*І тут тобі раптом до ніг
Починають викидати тіла молодих біатлоністів,
І в кожного з них на грудях лейбл адідасу,
Мов прострелене серце... («Big Gangsta Party»)*

Безжиттєвість міста у творчості митця – це смертельне втілення, спроектоване на весь світ, позбавляючи його життєдайних принципів і роблячи таким чином чоловічим. Ставлення ліричних героїв до міста у віршах «Big Gangsta Party» та «Chikago Bulls», проаналізованих Жаданом, суперечливі. З одного боку, він тут проживає, тому був причетний до кримінальних інцидентів, що побічно відображається у його зверненні до загиблих бандитів:

*Сти спокійно, товаришу по боротьбі
Я доношу твій найк,
Я поверну борги,
Я буду користуватися твоєю трубою,
Відповідаючи на дзвінки... («Big Gangsta Party»)*

Можна вважати, що іронічний тон його віршів протилежний антилюдській атмосфері міста, наприклад: «розірвані памперси літають над касовими / апаратами, наче індички» («Chikago Bulls») [3, 26], і низькодіалогові, сленгові (іноді непристойні) слова, такі як «беха» (автомобіль), «обмінка» (обмінний пункт), «бабло» (гроші), «труба» (телефон), «лейбл» (етикетка) тощо. Зауважимо, що свідоме «забруднення» поетичної мови, покликане зобразити моральне та культурне зубожіння сучасного суспільства, може бути наслідком «садо-авангарду» на несвідомому рівні. Порив знищити матір, особливо виражений українською мовою. Варто зазначити, що нападки на мову через використання нецензурних слів та іронічного тону-»наси́льство»-»напад»-це характеристика «чоловічої» лірики, а не «жіночої».

Варто зазначити, що «творчий батько» С. Жадана, М. Семенко також зайняв позитивну позицію щодо мови, іноді створюючи дуже сміливі нові слова. На думку О. Ільницького, вірші цього поета-авангардиста «не нотатки про власні почуття чи емоції, а замальовки міського життя, часом іронічні цинізму» [6, 275]. Збіг основних стильових ознак закономірний не тільки через кровні стосунки між письменством двох поетів, а й через подібність у чоловічому урбанізованому світі, який вони зображують. Героїчні мешканці міста (чи то в ліриці С. Жадана, чи то в епічних творах) належать до маргінального класу суспільства. Це жебраки, п'яниці, злочинці (група сміливих молодих людей) і повії.

Такий склад населення свідчить про ненормальність та хворобливість міського середовища. У поемі «Україна для українців» автор поєднує образи серійних вбивць та колаборантів, тим самим прирівнюючи буржуазію («колабораціоністів») до найтяжчих злочинів. Подібно до фактів смерті та самогубства, вірші Жадана нещадно розуміють феномен маніакального вбивства, яке повинно посилити трагічний характер зображених подій та підкреслити дегуманізацію жителів міст:

*Наш серійний убивця їздив велосипедом,
Виникав із березневого туману і протикав*

Своїх жертв

Трофейним

Німецьким

Багнетом

А вже потім сідав на свій велосипед

І їхав якраз на першу зміну

До молокозаводу [3, 23].

Загалом, міське життя у віршах Жадана розуміється як якась ненормальність. Це найбільш очевидно для жінок, образи яких були демонізовані («демони у вигляді жінок») або вульгаризовані. Багато віршів (зокрема зі збірки «Марадона») підкреслюють жіночу агресивність і здатність

вбивати (жінка в червоній короткій спідниці «відрізала вуха чоловікові» і спричинила образ різанини у Фастові («Кривава баня у Фастові»). Кривава ванна чоловіка)) зображення Памели Андерсон, яка витягує силікон і стає надзвичайно агресивною тощо). Реакцією на жіночу агресію та демонізм є страх, який відчуває герой-чоловік у вірші поета, а потім компенсаційне бажання захистити себе від ворожих жіночих принципів шляхом помсти за агресію.

Мотив вбивства жінки знайшов відображення у багатьох творах Жадана – «Україна для українців», «Сезонна робота в Карпатах», «Mercedes-Benz».. Такий вид мотивації на психоаналітичному рівні творчості художника виражається у прагненні позбавити її специфічних жіночих характеристик, таких як здатність любити, дбати та материнство, і замінити її нетиповими чоловічими рисами, особливо агресивністю, що це, від Еросу до Танато. Таким чином «знищуючи» її «іншого», насправді є жіночністю. Це підсвідоме бажання можна інтерпретувати як результат садистського пориву, спрямованого на тіло матері. Позбавлення жіночих творчих принципів і спроба жіночності були зміцнені в ліриці Жадана через розвиток теми «продажу кохання»:

*І ось ця жінка, ці ночі, повні вогню,
Готель, в якому вона працювала,
І я шепотів їй: Наташа, твоє серце зараз у моїх руках,
Я відчуваю, яке воно ніжне і гаряче,
І вона сміялась, відводячи очі: придурак, ну це ж не серце,
Це силікон серце у мене тверде і холодне [3, 23].*

У вірші « Україна для українців » повія з символічним ім'ям Марія «ходить туди-сюди / під колишнім борделем, мов сирота, котра / пам'ятає в принципі, де вони раніше жили, / але боїться помилитися, тому ходить / туди-сюди / і займається / проституцією» [3, 22]. Проституція розуміється як закон міського життя, сповнений людських факторів, і є привабливістю нав'язливих потреб людської природи.

Однак головний герой у віршах Жадана ставиться до звичайних жінки, зокрема, ставлення до жінок є принизливим, починаючи від вищого співчуття «нижчого» до страху перед їх агресією. Жіноча неповноцінність та неповноцінність притаманні чоловічій світоглядній моделі. Міська реальність у творах поета – це не лише Розгортання сюжету створює ситуативний фон (наприклад, твори, проаналізовані вище), а також виступає носієм емоцій і почуттів, частіше-стан головного героя використовується як представник міського середовища:

Я важко відчинив нефарбовані двері.

Клейка бруківка липла до підшов,

І ми, мов мухи, єдналися з твердю.

(«Двадцятого квітня йшов дощ...» («Цитатник»)) [4, 544].

Деталі «важкого (відкритого)» у цитаті, метафори «бруківка липла до підшов», та порівняння з мухою можна пояснити як втому, приреченість і розпач головного героя в вірш. Іноді він асоціюється з реальністю міського середовища, яке виробляє сюрреалістичні метафори, наприклад, вірш «Самогубці» № 2: «Гидко дивитись / Як осунулась / Десятиповерхова / Будівля твого тіла» («Цитатник» [4, 560]).

Можна сказати, що позиціонування героя – це жителі міста, господарі, органічні компоненти і навіть його діти (можливо й однієї з тих, «котрі живуть на спальних районах / сходяться на пустирях за чорними теплотрасами» («Завжди з повагою ставився...») [5, 23]), пов'язане із відчуттями непотрібності, беззахисності, що проектується на образ міста («Внизу лежало тепле, беззахисне місто» («Паспорт моряка») [5, 90]), розкриваються через мотиви сироти, що дозволяє розповісти автору у вірші про рідне місто Харків-» місто байстрюків» («Це просто день, що врубуться в простір» [4, 553]). З точки зору психоаналітичного дискурсу, позиція автора як «вічного хлопчика» очевидна, а її сутність узагальнює Р. Харчук.

Адже криза перехідної епохи пов'язана із послабленням батьківської любові та виникненням марних та невпевнених у собі комплексів. Цей

психологічний стан екстраполюється на символічний дім (сім'ю) та міське життя у глобальному масштабі-на весь світ. В результаті життя героя, життя міста, усього світу панує виснаження чоловіків, позбавлене тепла і любові жінок (материнство), через символічне бажання, яке надихає на агресивне руйнування для мета компенсації Імпульсивно карати жінку «через її відсутність». Психоаналітичний тип «підліткового віку» органічно інтегрований у чоловічо-жіночу парадигму, що дозволяє охарактеризувати стилістичні характеристики лірики Сергія Жадана: «фатальність», спрощене іронічне ставлення до смерті та заперечення принципу утвердження життя для жінки – як вияв маскулінного світовідчуття.

ВИСНОВКИ

Згідно з нашим дослідженням, можна зробити такі висновки. Сучасність тематики віршів і прози Сергія Жадана, переплетення теми молодості, революція поетів у 1990-х роках та модернізація міфо-біблійної парадигми привернули увагу багатьох літературознавців. Хоча його твори є руйнівними, непередбачуваними та обурливими, літературознавці та критики все ж звертають увагу на кожную книгу художника. Кожен літературознавець бачить відображення своїх архетипів у творах Сергія Жадана, точніше, архетипів, які вони вже вивчали у творах інших художників.

О. Шаф та Л. Литвин помітили біблійні образи та мотиви у Жаданівському тексті, Богдан Пастух досліджував урбаністичні зразки, Юлія Вишницька – міфологічні сцени, Ірина Борисюк – символічне значення образів, пов'язаних із поняттям смерті, а ІванДзюба підкреслював їх

актуальність та світове значення. Анна Бира та Лариса Березовчук надали творчі портрети Жадана. Підводячи підсумок, ми помітили, що постмодерністська тенденція у творах Жадана очевидно проявляється в новому обличчі насичених слів, наповнюючи мову молодіжним сленгом та маргінальними виразами. Поема Жадана – це цивілізована молитва, звернення до Бога та потойбічного світу.

Автор твердо вірить, що поезія може змінити суспільство, зробити суспільство кращим, добрішим та емоційнішим, пробудити чуйність людей, об'єднати Схід та Захід та виховати нове покоління патріотів. Адже, за словами поета, у нашому суспільстві не вистачає патріотизму, справжньої любові та відданості країні, яка нас годує, піклується про нас і загоює наші рани, як мати, замість того, щоб нічого не просити. «Жаданівський спадок» можна побачити у творах багатьох письменників. Це сюжетні ходи, термінологія, «нові Жаданівські неологізми» тощо. У нашому поколінні стиль та думки Жадана мають потужний вплив. У збірці «Життя Марії» ми говоримо про війну. Ми повинні розуміти, що таке війна для поетів. Перш за все, поет намагається знайти потрібні слова і змушує ворога зупинитися і прислухатися до тиші між наступними пострілами.

Збірка «Життя Марії» – це сповідь Жадана. Так само, як і щоденник, він записував у щоденник весь свій досвід війни. Життя в епоху війни мінливе, і його сенс, схоже, втратив свою цінність і відійшов на другий план. Тому настрої та образи серіалу мінливі. При написанні цієї серії художник використав хронологічну послідовність, поєднавши відчай із пристрастю, близькістю та войовничістю. Найбільш сліпучий носій воєнного образу – обличчя героя Жадана. У своїй серії Сергій Жадан приділяє найбільшу увагу тим, хто безстрашно ходить вулицями міст, окупованих окупантами. Ці люди мають різні цілі та значення в житті.

Не всі позитивні герої, особливо якщо подивитися на застарілий поділ добра і зла. Практичне значення нашого дослідження полягає у розкритті поетичної та мовної своєрідності «Життя Марії», що є поетичним

відображенням нової реальності, що українське життя та війна стали ознакою всебічної суспільної та духовної кризи. Він відображає активні пошуки автора нового світогляду та художнього образу, достатнього для їх відображення.

На сьогодні Сергій Жадан перебуває в стадії активної творчої діяльності, з-під його пера з'являються нові твори, які збагачують скарбницю сучасної української поезії. Дослідження художньо-стильової парадигми поетичної мови є актуальним у сучасному літературному дискурсі, що й становить актуальність нашої роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму : монографія. Київ: Факт, 2003. 320 с.
2. Агеєва В. Координати урбаністичного простору. *Кур'єр Кривбасу*. 2006. № 198. С. 153–163.
3. Анатомія міста: Київ. Урбаністичні студії: за ред. С. Шліпченко, А. Макаренко, В. Осьмак та ін. Київ: Смолоскип, 2012. 195 с.
4. Андреев Л. Г. Сюрреализм. Москва : Гелеос, 2004. 352 с.
5. Андрусів С. Модус національної ідентичності : Львівський текст 30-х років ХХ ст.: монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000. Тернопіль: Джура, 2000. 340 с.

6. Андрусів С. Характерологія українців. Національний Космопсихолог. *Науковий збірник Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1995. С. 132–137.
7. Андрухович С. Фелікс Австрія : роман. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 288 с.
8. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2006. 128 с.
9. Андрухович Ю. І. Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода. *Слово і час*. 1999. № 3. С. 56-66.
10. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики. Київ: Meridian Czernowitz, Майстер книг, 2011. 480 с.
11. Анісімова Н. П. «Маленьке місто, вулиця сумна...»: естетичне вираження опозиції «центр периферія» у ліриці поетичного покоління 80-х років ХХ ст. *Філологічні науки*. 2014. Вип. 4. С. 244–252. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nzbdpufn_2014_4_33.pdf (дата звернення: 18.09.2021).
12. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.: за ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів : Літопис, 2001. С. 13.
13. Антонович Д. Триста років українського театру : 1619–1999. Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 273 с.
14. Антофійчук В. І. Євангельські образи в українській літературі ХХ ст. Чернівці : Рута, 2001. 335 с.
15. Ар'є П. На початку та наприкінці часів. Брустури : Дискурсус, 2015. 275 с.
16. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті: пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : «Ніка-Центр», 2012. 440 с.
17. Барт Р. Избранные работы : Семиотика. Поэтика. Москва: Прогресс, 1989. 615 с.

18. Біла А. Український літературний авангард : пошуки, стильові напрями. : монографія. Вид. 2-ге, доп. і переробл. Київ : Смолоскип, 2006. 464 с.
19. Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Київ: Академія, 2011. 334 с.
20. Бойцун Є., Мухаметзянова М. Міські акварелі в поезії Сергія Жадана. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2013. № 2(2). С. 5-10.
21. Бондар М. П. Лірика. Українська літературна енциклопедія : в 5 т. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. Т. 3. С. 189–191.
22. Бондар-Терещенко І. Модерн : геопоетика, психологія, влада. Тернопіль : Навчальна книга, 2005. 144 с.
23. Бондар-Терещенко І. Ostмодерн: геопоетика, психологія, влада : монографія. Тернопіль : Навчальна книга, 2005. 144 с.
24. Васьковська А. О. Сергій Жадан – проповідник із харківської Месопотамії: електронний ресурс.
- URL:
http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2014/10/141028_Book_2014_gea1sg_review_zhadan (дата звернення: 17.10.2021).
25. Вишницька Ю.В. Індивідуально-авторська реконструкція есхатологічних міфосцеіаріїв у художніх творах Сергія Жадана. *Літературознавчі студії*. 2015. Вип. 43. Частина 1., 43 (1). С. 147-160.
26. Гонюк О. В., Лаптеєва Ю.О. Жанрова специфіка книги Сергія Жадана «Месопотамія». *Таїни художнього тексту* : [зб. наук, пр.]. Дніпропетровськ, 2015. № 18 -6с.
27. Грищенко О. В. Моделі урбаністичного простору в сучасній українській прозі : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2016. 186 с.

28. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : Український літературний постмодернізм : монографія. Вид. 2-ге, випр. і доп. – Київ: Критика, 2013. 344 с.
29. Гундорова Т. Постмодерна бездомність. Український літературний постмодерн. Київ: Критика, 2005. 263 с.
30. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : есеї. Київ: Грані-Т, 2012. 548 с.
31. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. Київ: Критика, 2005. 263 с.
32. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози XIX–XX ст. Київ: Вища школа, 1981. 213 с.
33. Енциклопедія літературних напрямів і течій: електронний ресурс. URL : <http://www.ukr1i.com.ua/encycl/techii/printout.php?number=16> (дата звернення: 8.10.2021).
34. Жадан С. Anarchy in the UKR. Харків : Фоліо, 2006. 223 с.
35. Жадан С. Месопотамія : збірка оповідань і віршів. Передм. В. Неборака ; фотографії Гамлета. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 368 с.
36. Жадан С. Капітал. Харків : Фоліо, 2009. 797 с.
37. Жадан С. Марадона : нова книга віршів. Харків : Фоліо, 2007. 169 с.
38. Жадан С. Ворошиловград. Харків: Фоліо, 2010. – 442 с.
39. Жадан С. Життя Марії: Книга віршів і перекладів. Чернівці: Maridian Czernowitz, 2015. Книги – XXI. 184 с.
40. Жадан С. Лілі Марлен : Книга нових та вибраних віршів. Харків : Фоліо, 2009. 186 с.
41. Зборовська Н. В. Код української літератури : проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с.

42. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) ; пер. з англ. Р. Тхорук. Львів : Літопис, 2003. 456 с.
43. Коваленко О. В. Мотиви дороги (рух і процесуальність) у поезії Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Цитатник»). Патологічна потреба дороги у поезії Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Цитатник»). *Літературознавчі студії*. Випуск 38. 2010. С. 90 – 93.
44. Ковальчук О. Г. Українська література. Київ: Освіта, 2011. С. 107.
45. Кожин В. В. Происхождение романа. Москва: Советский писатель, 1963. 440 с.
46. Корнієнко Н., Швед П. : Komubook орієнтується не на маси, а на загальнокультурну важливість текстів: електронний ресурс. URL: <http://www.chylomo.com/interview/pavlo-shved-komubook-oriyentuyetsyane-na-masovij-smak-a-na-zagalnokulturnu-vazhlivist-tekstiv>
47. Лавринович Л. Б., Салагам М. М. Міфологізація часопростору у збірці С. Жадана «Месопотамія». *Молодий вчений*. 2014. JV» 14(15). С. 225-228.
48. Левків К. Дещо про «Діалог між Сходом і Заходом» та політику : іронічна інтерпретація у прозі Сергія Жадана. *Studia Methodologica*. Вип. 33. Тернопіль : ТИПУ імені В.Гнатюка, 2011. С. 123-129.
49. Літературознавча енциклопедія : у 2-х томах, автор-укладач Ю. Ковалів. – Т. 2. Київ: Академкнига, 2007. 624 с.
50. Літературознавчий словник-довідник: за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с. (Notabene). С. 721-722.
51. Маєвська Н. М. Гра з читачем як спосіб популяризації постмодерністської літератури. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: КНУ імені Т. Шевченка. 2015. Вип. 55. С. 26-30.
52. Матіяш Б. Ного приватна територія: електронний ресурс. *Українсько-польський інтернет-журнал*.

URL: <http://www.ukrainepoland.com/u/kultura/kultura.php?id=1174> (дата звернення: 14.10.2021).

53. Негодяєва С. А. Аспекти втілення архетипу дороги в романі Сергія Жадана «Ворошиловград». *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 3(214). Ч.І. С. 78-83.

54. Негодяєва С. А. Урбано-міський концепт у романі Сергія Жадана «Депеш Мод»: електронний ресурс.

URL: <http://bo0k.net/npbex.php?p=asbarieg&Бій=10822&сбарІеі=-1> (дата звернення: 8.11.2021).

55. Пастух Б. Міські пасторалі Сергія Жадана: електронний ресурс.
URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/03/07/120646.html>

56. Пастух Б. Міські пасторалі Сергія Жадана: електронний ресурс.
URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/03/07/120646.html> (дата звернення: 8.11.2021).

57. Пастушенко Т. В. Конотативні значення кольору в мовній інтерпретації. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету*. Київ: КДЛУ, 1997. Вип. 5. С. 92 – 97.

58. Пахаренко В. І. Постмодерн. *Всесвітня література*. 2002. № 5-6. С. 3-7.

59. Петрухіна Л. Е. Образи природи як стани екзистенції у поезії (теоретичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.06 «Теорія літератури». Львів, 2000. 18 с.

60. Поліщук Я. О. Реактивність літератури. Київ: ВЦ «Академвидав», 2016. 192 с.

61. Поліщук Я. О. Ревізії пам'яті: літературна критика. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. 216 с.

62. Резніченко О. Післямова до зб. «Цитатник». Київ: Смолоскип, 1995. С. 55 – 59.

63. Родик К. К. Українська Месопотамія : збагнути і допомогти? Сергій Жадан про ментальність Донбасу. *Україна молода*. 2014. № 137.

64. Рымарь Н. Т. Введение в теорию романа. Воронеж: Изд-во Воронеж, 1989. 370 с.
65. Самохіна С. Месопотамія: поміж часом і ріками: електронний ресурс. *BBC Україна*.
URL:http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15888/1/6.020303_Malaeva_Anna_Yuriyivna1.pdf eader_review_zhadan6 (дата звернення: 17.09.2021).
66. Самохіна С. Месопотамія: поміж часом і ріками. URL:
http://www.bbc.2014_g_eader_review_zhadan6 (дата звернення: 18.09.2021).
67. Сидоров Е. Ю. На пути к синтезу і Евгений Сидоров. Вопросы литературы. 1975. № 6. С. 97—123.
68. Славінська І. Книжки січня : Жадан і різдвяні історії: електронний ресурс. *Українська правда. Життя*.
URL: <http://life.pravda.com.ua/culture/2014/01/10/148125/> (дата звернення: 18.10.2021).
69. Фока М. Функціонування кольору в поетичних творах Павла Тичини. Укр. літ-ра в загальноосв. шк. 2009. № 6. С. 2 – 7.
70. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : постмодерний період : навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
71. Харчук Р. Сергій Жадан і підлітково – дитяча альтернатива. *Кур'єр Кривбасу*. 2008. № 218-219. С. 276-285.
72. Шаф О. В. Біблійний дискурс у творчості Сергія Жадана: концептуальність та функціональність. *Український смисл*. URL:
<http://ukrsence.com.ua/zmist-zhurnalu/ukra%D1%97nskij-smisl-1-2012/biblijnijdiskurs-u-tvorchosti-sergiya-zhadana-konceptualnist-tafunkcionalnist/> (дата звернення: 18.11.2021).
73. Ясперс К. Смысл и назначение истории : монографія. Москва: Изд. полит. литературы, 1991. 527 с.
74. An Interview with María Amparo Escandón about González & Daughter Trucking Co: електронний ресурс. URL:

http://www.mariaescandon.com/docs/QA_for_Gonzalez.pdf 1-10 (дата звернення: 18.11.2021).

75. Chambers I. *Migrancy, culture, identity*. London: Routledge, 1994. 176 с.

76. Escandón M. *González and Daughter Trucking Co*. New York: Three Rivers Press, 2005. 304 с.

77. Kerouac J. *On the road*. New York: Viking, 1997. – 320 с.

78. Kerr L. *Teaching the Latin American boom*. Alejandro Herrero-Olaizola. 304 с.

79. Primeau R. *Romance of the Road: The Literature of the American Highway*. Bowling Green, OH: Bowling Green State University Popular Press, 1996. 170 с.

80. Zott L. *The beat generation*. Detroit: Gale / Lynn Zott 2003. 250 с.